

Sünnî Kaynaklara Göre Hz. Fâtıma'nın Evliliği

Saliha Özdegirmenci ¹

Öz

Bu çalışma, Hz. Fâtıma'nın evliliğine dair rivayetleri tarihsel ve sosyo-politik bağlamda incelemektedir. Hz. Fâtıma, Resûlullah'ın soyunu devam ettiren tek çocuğu olması nedeniyle özel bir konuma sahiptir. Evlilik sürecine dair rivayetler, sonraki dönemlerde dinî ve siyasî tartışmaların merkezinde yer almıştır. Araştırmada, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in evlilik tekliflerinin reddedilmesi ve Hz. Ali'nin kabulü üzerinden şekillenen anlatılar değerlendirilmiştir. Rivayetlerdeki farklılıklar ve eklemeler, bu anlatıların oluşumunda mezhepsel ve siyasî etkilerin belirleyici olduğunu göstermektedir. Karşılaştırmalı analizle ele alınan bu rivayetler, tarihsel gerçeklik ve dönemin sosyo-politik yapısıyla ilişkisi ortaya konmuştur. Hz. Fâtıma'nın evliliğiyle ilgili anlatıların mezhepsel ve siyasî ayrışmaların sembolik yansıması olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslâm Tarihi, Sünnî, Evlilik, Hz. Fâtıma, Hz. Ali

Özdegirmenci, Saliha. "Sünnî Kaynaklara Göre Hz. Fâtıma'nın Evliliği". Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi 9/2 (Haziran 2025), 676-701. <https://doi.org/10.32711/tiad.1617581>.

Geliş Tarihi	10.01.2025
Kabul Tarihi	28.06.2025
Yayın Tarihi	30.06.2025
*Bu CC BY-NC lisansı altında açık erişimli bir makaledir.	

¹ Dr., Millî Eğitim Bakanlığı, İstanbul, Türkiye, sozdegirmenci@gmail.com, OCID:0000-0002-4728-2805

The Marriage of Lady Fâtimah According to Sunni Sources

Saliha Özdeğirmenci ¹

Abstract

This study examines the narrations concerning the marriage of Lady Fâtıma within a historical and socio-political context. Lady Fâtıma holds a special position as the only child who continued the lineage of the Prophet Muhammad. The narrations concerning the marriage process became a focal point of religious and political debates in later periods. The research evaluates the narratives shaped around the rejection of marriage proposals by Abu Bakr and Umar, and the acceptance by Ali. Variations and additions in these narrations demonstrate that sectarian and political influences were decisive in their formation. Through a comparative analysis, these narrations are examined in relation to their historical authenticity and the socio-political structure of the period. Consequently, it is concluded that the narratives regarding Lady Fâtıma's marriage symbolically reflect sectarian and political divisions in Islamic history.

Keywords: Islamic History, Sunni, Marriage, Fâtimah, 'Alî.

Özdeğirmenci, Saliha. "The Marriage of Lady Fâtimah According to Sunni Sources". Turkey Journal of Theological Studies 9/2 (Haziran 2025), 676-701. <https://doi.org/10.32711/tiad.1617581>

Date of Submission	10.01.2025
Date of Acceptance	28.06.2025
Date of Publication	30.06.2025
*This is an open access article under the CC BY-NC license.	

Giriş / Introduction

Hız. Fâtıma, Resûlullah'ın soyunu devam ettiren tek çocuğı olması bakımından İslâm tarihinde özel bir konuma sahiptir. Ancak, doğumu ve çocukluğına ilişkin mevcut veriler oldukça sınırlıdır. Nübüvvetten beş yıl önce, Kâbe'nin yeniden inşası sırasında dünyaya geldiğı kabul edilmektedir.³ Kâbe'de namaz kılmakta olan Hz. Peygamber'in üzerine atılan pislikleri temizlemesi, onun çocukluğına dair elimizdeki sınırlı rivayetlerden biridir.⁴ Daha sonra kardeşi Ümmü Külsûm ile birlikte Hz. Ali'nin eşliğinde Medine'ye hicret ettiğı nakledilmektedir.⁵ Medine'ye hicretinden sonra Hz. Fâtıma'nın hayatına dair rivayetler, önceki döneme kıyasla daha ayrıntılı ve yoğun bir biçimde karşımıza çıkmaktadır. Bu rivayetler, genellikle evliliğı, çocuklarının doğumu, yaşadığı maddî zorluklar ve evlilik hayatına odaklanmaktadır. Rivayetlerin yoğunlaştığı bir diğerk dönem ise, Hz. Peygamber'in vefatını takip eden ve sonraki siyasî olaylarla önem kazanan kısa yaşam dilimine tekabül etmektedir. Bu noktada, Hz. Fâtıma'nın evliliğine ilişkin rivayetlerin özellikle Hz. Peygamber'in vefatından sonraki dönemde yoğunlaşmasının, sonraki sosyal ve siyasî gelişmelerle ne ölçüde ilişkili olduğı sorusu önem kazanmaktadır. Bu makalede, Hz. Fâtıma'nın evliliğıyle ilgili sürece odaklanılacaktır. Hz. Fâtıma ile evlenmek isteyen kişilerin varlığı ve Hz. Peygamber'in bu evlilik tekliflerini reddetme gerekçeleri, kaynaklarda yer alan bilgiler çerçevesinde ele alınacaktır. Resûlullah'ın kızı veya kızlarıyla sahâbenin önde gelen isimlerinden bazılarının evlenmek istemesi, anlaşılabilir nedenlerle makul bir durum olarak değerlendirilebilir. Ancak, rivayetlerde bu isimlerin özellikle Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer olarak zikredilmesi, bu bilgilere daha dikkatli yaklaşmayı gerektirmektedir. Hilafete geliş sıraları ile Hz. Fâtıma'yı isteme sıralarının örtüşmesi, Resûlullah'ın bu kişilere verdiği cevaplar ve nihayetinde kızını Hz. Ali ile evlendirmesi, söz konusu rivayetlerin Hz. Ali'nin evliliğinin ilâhî bir emirle gerçekleştiğı düşüncesini desteklemek amacıyla şekillendirilmiş olabileceğı ihtimalini düşündürmektedir. Benzer bir durum, Hz. Peygamber'in kadınlar ve erkekler arasında en çok kimi sevdiği ve vefatına yakın mescidde kimin kapısının açık bırakılmasını emrettiğı yönündeki rivayetlerde de görülmektedir. Bu rivayetlerde, bir tarafta Hz. Ali ve Hz. Fâtıma, diğerk tarafta ise Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Âişe yer almaktadır.⁶ Nitekim Hz. Peygamber'in vefatının ardından Müslümanların ihtilafa düştüğü ilk konu,

³ Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni' İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-kebir*, nşr. 'Ali Muhammed 'Omer (Kahire: Mektebetü'l-Hancı, 1421/2001), 8/19; Ebû'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Ali b. Abdilkadir Makrîzî, *İmtâu'l-esmâ' bima li'n-nebi mine'l-ahvâl ve'l-emvâl ve'l-hafede ve'l-meta'*, nşr. Muhammed Abdülhamid en-Nemisi (Beyrut: Dârü'l-kitabi'l-ilmiyye, 1999), 5/51.

⁴ Ebû 'Abdullah Muhammed b. İsmâ'il el-Buhârî, *el-Câmi'ü'l-Müsnedü's-Sahihü'l-Muhtasar*, nşr. Muhammed Zuheyr en-Nâsir (Beyrut: Dâru Tavki'n-Necât, 1422/2001), "Vudû", 240.

⁵ Ebû Muhammed 'Abdumelik b. Hişâm el-Himyeri İbn Hişâm, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, nşr. Mustafâ es-Sakkâ vd. (Mısır: Mektebetu Mustafâ el-Bâbî'l-Halebî, 1375/1955), 2/410.

⁶ Mahmut Demir, *Fezâilu's-Sahâbe rivayetleri bağlamında Şii-Sünnî ihtilafının Sünnî hadis rivayetine yansımaları* (Yayımlanmamış: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010), 143-198.

hilafet meselesi olmuştur.⁷ Bu mesele, toplumda önemli bir kırılmaya yol açmış; kimin hilafete öncelik taşıdığına dair tartışmaların uzun süre devam etmesine ve tarafların kendi argümanlarını şekillendirmesine zemin hazırlamıştır. M. Said Hatiboğlu bu durumu, “İslâm tarihinde vukû bulmuş siyasî, fikrî ve içtimâî her mühim hâdis, müspet veya menfî şekiller altında hadislerle de ifade edilmiştir”⁸ şeklinde ifade etmiştir.

Bu makale, Hz. Fâtıma’nın evliliğine dair rivayetlerin tarihsel gerçekliğini ve sosyo-politik bağlamla uyumunu incelemeyi amaçlamaktadır. Klasik kaynaklar ile muahhar dönem eserlerindeki yorumlar incelenerek, rivayetlerin zaman içindeki dönüşümü analiz edilmiştir. Çalışmada, metnin kapsamını genişletmemek adına rical tenkidi yapılmamış, bununla birlikte müteahhir dönem yorumlarına yer verilmiştir. Hz. Fâtıma’nın hayatına dair kronolojik ilk bilgilere, İbn İshâk’ın (ö. 151/768) es-*Sîre* adlı eserinde rastlanmaktadır. İbn İshâk, eserinin beşinci bölümünde Hz. Hatice’nin vefatını ele aldıktan sonra Hz. Fâtıma’nın evliliğine değinmiştir.⁹ Hz. Fâtıma’nın evliliğiyle ilgili daha detaylı bilgilere İbn Sa’d’ın (ö. 230/845) *Kitâbü’t-Tabakâtîl-kebîr* isimli eserinde rastlanmaktadır.¹⁰ İbn Sa’d, Hz. Fâtıma’nın evliliği ve onunla evlenmek isteyenlerin yer aldığı neredeyse gelenekte yer alan bütün rivayetleri nakletmektedir. Hadis kaynaklarındaysa Hz. Fâtıma’nın evliliğiyle ilgili rivayetin yer aldığı ilk kaynak Abdürrezzâk b. Hemmâm’ın (ö. 211/826-27) *Musannefis* isimli eseridir.¹¹ Rivayetler genellikle Hz. Ali’ye odaklanmakla birlikte, her bir rivayet kendi içinde farklı bilgiler barındırmaktadır.

İslâm tarihi boyunca Hz. Fâtıma ve hayatının farklı evreleri üzerine birçok akademik çalışma yapılmış ve bu alandaki araştırmalar günümüzde de devam etmektedir. Yaptığımız literatür taramasında ise Hz. Fâtıma’nın evliliğine odaklanan iki müstakil çalışmaya ulaşılmıştır. Bunlardan ilki 2003 yılında Journal of Saudi Historical Society’de “*Haberu zevâcî’s- seyyide Fâtıma*” başlığıyla Abdülaziz Muhammed Nur Veli tarafından yazılmış olan makaledir. Makalenin başlığı Hz. Fâtıma’nın evliliği olarak konulmuş olsa da çocukluğundan evliliğine ve evlilik mehrine kadar olan tüm rivayetler ele alınmış, sened tenkidıyla rivayetlerin güvenilirliği tespit edilmeye çalışılmıştır. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer’in reddine sebep olarak yaş farkının gösterildiği rivayetler hakkında olumsuz değerlendirme yapılmazken, emri ilâhîyle reddedildiğini belirten rivayetlerin sened açısından güvenilir olmadığı, hüccet olarak kabul edilemeyeceği belirtilmiştir.¹² Yazar, aslında bu evliliğin de diğer sahabe

⁷ Ebû'l-Hasen Ali b. İsmâ'il el-Eş'arî, *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn ve İhtilâfu'l-Musallîn*, nşr. N' aîm Zarzûr (el-Mektebetü'l-Asriyye, 1426/2005), 21.

⁸ Mehmed Said Hatiboğlu, *Siyasi-İctimai Hadiselerle Hadis Münasebetleri* (Ankara: Otto, 2016), 14.

⁹ Ebû Abdullah Muhammed b. İshâk b. Yesâr el-Muttalibî İbn İshâk, *Kitâbu's-Siyer ve'l-Meğâzî*, nşr. Süheyl Zekkâr (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1398/1978), 146.

¹⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 10/20.

¹¹ Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, nşr. Heyet (Kahire: Dâru't-Te'sil, 1435/2015), 5/115.

¹² Abdülaziz Muhammed Nur Veli, “*Haberu Zevâcî's- Seyyide Fatıma*”, *Journal of Saudi Historical Society* 4/8 (2003),

evlilikleri gibi tarihsel bağlamda değerlendirilmesi gerekirken, üzerinde fazlaca durulmasını ve reddedilme gerekçelerinin çeşitli yorumlarla açıklanmasını, o dönemde Sünnî inanca karşı yürütülen bir mücadelenin sonucu olarak değerlendirmektedir. Buna göre yazar, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve bazı rivayetlere göre Hz. Abdurrahman b. Avf'ın Hz. Fâtıma'yı istediği bilgisinin gerçekliğini kabul ederken, ret gerekçelerinin Şîî alimler tarafından kaynaklara farklı yansıtıldığını ifade etmektedir. *"Hz. Fâtıma'nın Evliliği ve Aile Hayatı"* başlığıyla yapılan ikinci çalışma ise Prof. Dr. Adem Apak'a aittir. Bu çalışmada ise Hz. Fâtıma ile evlenmek isteyenlerin yer aldığı iki farklı rivayet verilmesine rağmen rivayetler arasında bir değerlendirme yapılmamış, iki olay da yaşanan tarihî bir vakıa olarak nakledilmiştir.¹³

Bu makalede, Hz. Fâtıma ile evlenmek isteyenler arasında adı geçen Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Ali'ye dair rivayetler incelenmektedir. Çalışmanın temel amacı, söz konusu rivayetlerin tarihsel gerçeklikle ne ölçüde örtüştüğünü ortaya koymaktır. İslâm dünyasında ortaya çıkan siyasî ve mezhebî ayrışmalar, farklı grupların kendi bakış açılarını meşrulaştırmak amacıyla çeşitli rivayetler üretmelerine zemin hazırlamıştır. Hz. Ali ile Hz. Fâtıma'nın evliliği de bu bağlamda tartışmalara konu olmuş ve farklı fırkalar tarafından çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. Makalenin birinci bölümünde, Hz. Fâtıma'ya yapılan evlilik tekliflerine dair rivayetler derlenecek ve analiz edilecektir. İkinci bölümde ise Hz. Peygamber'in bu teklifleri reddetme gerekçeleri ele alınacaktır. Çalışmada, rivayetlerin tarihsel bağlamı ve sonraki yüzyıllarda geçirdiği dönüşümler değerlendirilecek; bu süreçte siyasî etkilerin nasıl şekillendirici bir rol oynadığı incelenecektir. Böylece Hz. Fâtıma'nın evliliği ve etrafında oluşan anlatıların daha sağlıklı bir şekilde anlaşılmasına katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

1. Hz. Fâtıma ile Evlenmek İsteyenlerle İlgili Rivayetler

Rivayetler, kaynaklarda büyük ölçüde benzer olay örgüsü ve diyaloglarla aktarılmaktadır. Bu rivayetlerin bir kısmında, Hz. Ali'nin Hz. Fâtıma ile evlenme isteğinin kendi düşüncesi ve iradesine dayandığı belirtilirken, bazı rivayetlerde ise başkalarının tavsiyesi üzerine Hz. Peygamber'e müracaat ettiği nakledilmektedir. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in yer aldığı rivayetlerde Hz. Ali de bulunmaktadır.

1.1. Hz. Ali'nin Evlilik Talebinde Bulunması

İbn İshâk tarafından nakledilen ilk rivayette Hz. Ali'nin yakını olan bir kadın onu Hz. Fâtıma ile evlenmeye teşvik etmektedir.

Hz. Ali'den nakledilen rivayet şu şekildedir: *"Fâtıma'yı Hz. Peygamber'den istemeyi uzun zamandır arzuluyordum. Bir gün, yakınım olan bir kadın bana,*

61-110.

¹³ Adem Apak, *"Hz. Fâtıma'nın (RAH) Evliliği ve Aile Hayatı"*, *Cennet Kadınlarının Seyyidesi Hz. Fâtıma*, (2017), 67-74.

“Fâtıma’yı Hz. Peygamber’den isteyen kişiler olduğunu duydun mu?” diye sordu. Ben, “Hayır, bilmiyorum,” dedim. O da “Evet, isteyenler oldu. Peki, sen neden gidip Resûlullah’tan Fâtıma’yı istemiyorsun?” diye sordu. Bunun üzerine, “Benim onunla evlenebilmem için hiçbir şeyim yok,” dedim. Ancak kadın ısrar ederek, “Resûlullah’a gidip Fâtıma’yı istemeyi denersen, seni onunla evlendirebilir” dedi. Allah’a yemin ederim ki bu teşvikle Resûlullah’ın huzuruna çıktım. Resûlullah, son derece heybetli ve vakur bir kişiydi. Huzurunda oturduğumda, düşündüklerimi dile getiremedim ve sessiz kaldım. Resûlullah bana, “Buraya neden geldin? Bir ihtiyacın mı var?” diye sordu. Ancak yine bir cevap veremedim. O, aynı soruyu tekrar yöneltti: ‘Buraya neden geldin? Bir isteğin mi var?’ Ben yine konuşamadım. Sonunda Resûlullah, ‘Yoksa buraya Fâtıma’yı istemeye mi geldin?’ diye sordu. Bunun üzerine, ‘Evet’ dedim. Resûlullah, ‘Ona mehir olarak verebileceğin bir şeyin var mı?’ diye sordu. ‘Allah’a yemin ederim ki verebileceğim hiçbir şeyim yok’ dedim. Bunun üzerine Resûlullah, ‘Peki, zırhını ne yaptın? Nefsim kudret elinde olan Zat’a yemin ederim ki o zırhın değeri dört dirhem eder,’ buyurdu. Ben de ‘Zırhım yanımdadır,’ dedim. Resûlullah, ‘Seni onunla evlendirdim. Zırhını Fâtıma’ya gönder, onun mehri olarak kabul edilsin,’ dedi. Böylece zırh, Hz. Peygamber’in kızı Fâtıma’nın mehri oldu.”¹⁴

Bu rivayet, Hz. Fâtıma ile evlenmek isteyen kişilere atıfta bulunmakta; ancak Hz. Ali’nin bu durumdan haberdar olmadığı ifade edilmektedir. Evlenmek isteyen kişiler hakkında bilgi verilmemektedir. Münâvî, İbn İshâk’ın bu rivayeti zayıf bir senedle naklettiğini belirttikten sonra, "evlenince" ifadesine dayanarak, mehirle ilgili sözün nikâh akdinden sonra söylendiğini ifade etmektedir.¹⁵

Abdürrezzâk, *Musannef* isimli eserinde İbn Abbâs tarafından nakledilen bir rivayete yer verir. Bu rivayete göre Hz. Ali’yi evlenmeye teşvik eden kişi Sa’d b. Muâz’dır ve aralarında diğer rivayetlerde olmayan bir diyalog geçmektedir. Rivayete göre, Hz. Peygamber’e Hz. Fâtıma ile evlenme talebi için gelenler olmuş, ancak Hz. Peygamber bu talepleri reddetmiştir. Bu durum, bir süre sonra insanların Hz. Fâtıma’yı istemekten vazgeçmelerine neden olmuştur. Rivayette Sa’d b. Muâz’ın, Hz. Ali ile karşılaşarak ona, “Vallahi, Hz. Peygamber’in Fâtıma’yı senin için beklettiğini zannediyorum” dediği aktarılmaktadır. Bunun üzerine Hz. Ali, “Neden böyle düşünüyorsun?” diye sormuş ve ardından şöyle devam etmiştir: “Vallahi, ben iki kişiden biri değilim: Ne dünya menfaati için Resûlullah’a giderek kızını istedim ne de bir kâfirim ki onunla yakınlık kurarak dininden taviz vermesini amaçlayayım. Çünkü ben İslâm’a giren ilk insanlardan biriyim...” demiştir. Sa’d, Hz. Ali’ye Hz. Peygamber’in yanına giderek, “Yüce

¹⁴ İbn İshâk, *es-Sîre*, 246.

¹⁵ Zeynüddin Muhammed Abdürreâuf b. Tâcîl’ârifin b. Nüriddin Ali (ö. 1031/1622) el-Münâvî, *İthâfû’s-Sâ’il Bimâ li-Fâtumete Mine’l-Menâkıb: Seyyidetu Nisâ’i Ehli’l-Cenne Fâtumetu’z-Zehrâ*, çev. nşr. Abdüllatif Âşûr (Kahire: Mektebetü’l-Kur’ân, t.y), 43.

Allah'tan ve Hz. Peygamber'den Fâtıma bint Muhammed'i istemeye geldim" demesini tavsiye etmiştir..."¹⁶

Rivayetin devamında düğün gecesinde Hz. Peygamber ile Hz. Fâtıma arasında geçen bir diyaloga yer verilmektedir. Rivayete göre, "Hz. Peygamber onlara dua etti. Sonra Fâtıma'ya seslendi. Fâtıma geldi. Ali'nin Hz. Peygamber'in yanında oturduğunu görünce utandı ve ağladı. Hz. Peygamber ağlamasının sebebinin Hz. Ali'nin malı olmadığı düşüncesinden kaynaklandığını hissetti. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu: 'Seni ne ağlatıyor? Seni uygun gördüğüm biriyle evlendirdim. Allah'a yemin ederim ki, seni dünya ve ahirette hayırlı olan biriyle evlendirdim' buyurdu. Bunun üzerine Fâtıma sakinleşti."¹⁷ Heysemî (ö. 807/1405), Abdürrezzâk ve Taberânî'nin (ö. 360/971) naklettiği rivayetin senedinde yer alan Yahyâ b. el-Alâ adlı ravinin, hadis otoriteleri tarafından "metrûk" olarak nitelendirildiğini belirtmektedir. Metrûk, rivayetleri güvenilir kabul edilmeyen ve büyük ölçüde reddedilen raviler için kullanılmaktadır.¹⁸ Bu durum, söz konusu hadisin sıhhatine şüphe düşürmektedir. Rivayetin ilk ravisi olan İbn Abbâs'ın yaşı ve rivayetin geçtiği dönemde Mekke'de bulunması dikkate alındığında, olayın bizzat şahitlerinden olmadığı anlaşılmaktadır. Buna rağmen, rivayette olayın şahitlerinden birinin anlatacağı detaylar yer almaktadır. Ancak, talepte bulunma anında orada bulunan herhangi bir şahsa dair rivayetlerde bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca, rivayetin metninde yer alan bazı ifadelerin tarihsel açıdan sorunlu olduğu görülmektedir. Rivayete göre, Hz. Ali evlenme teklifinde bulunmadan önce iki gerekçe dile getirmiş ve bu gerekçelerin kendisinde bulunmadığını ifade ederek Hz. Fâtıma ile evlenme talep etme konusunda tereddüt yaşamıştır. Bu gerekçelerden ilki maddî imkânsızlığı, diğeri ise İslâm'a ilk girenlerden biri olmasıdır. Rivayette Hz. Ali, "o iki adam gibi malım yok" ifadesini kullanmıştır. Bu ifadeden, Hz. Ali'nin kimleri kastettiği açık değildir. Belirsiz ifadelerle yapılan bu kıyaslamının, Hz. Fâtıma'ya talip olan kişilerle yapılmış olabileceği gibi Hz. Peygamber'in diğer kızlarının eşleriyle de yapılmış olma ihtimali bulunmaktadır. Fakat Hz. Ali'nin "İslâm'a ilk girenlerdenim." ifadesiyle kimin kastedildiği belirsizdir. Rivayetin devamında, Hz. Fâtıma'nın duygusal bir tepki vererek ağladığı, Hz. Peygamber'in ise Hz. Ali'nin üstün meziyetlerini dile getirerek onu teselli ettiği aktarılmaktadır. Bu çerçevede, rivayet hem Hz. Ali'nin maddî yetersizliğine hem de Hz. Fâtıma'nın üzüntüsünün maddî sebeplere bağlanmaktadır. İbn Abbâs'tan nakledilen bir diğer rivayette ise Hz. Ali'nin manevî üstünlüklerine yapılan vurgu daha da belirginleşmektedir. Rivayete göre: "Hz. Peygamber, Hz. Ali ile Fâtıma'yı evlendirdiğinde, Hz. Fâtıma 'Yâ Resûlullah, beni malı olmayan (yoksul) birine mi verdin?' dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber 'Razı olmaz mısın ki, Allah yeryüzü halkına

¹⁶ Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemâm es-San'ânî, *el-Musannef*, 5/115.

¹⁷ Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemâm es-San'ânî, *el-Musannef*, 5/115.

¹⁸ Ebû'l-Hasan Nûruddîn 'Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân el-Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâid ve Menba'u'l-Fevâid*, nşr. Husâmeddîn el-Kudsî (Kahire: Mektebetu'l-Kudsî, 1414/1994), 9/209.

nazar etti, onlardan iki kişi seçti: Birini baban kıldı, diğerini de kocan yaptı?’ buyurmuştur.”¹⁹ İbn Asâkir (ö. 620/1223) eserinde yer verdiği bu rivayetin altına Hatîb el-Bağdâdî’nin yorumunu da eklemiştir. Hatîb el-Bağdâdî (ö. 463/1071) İbn Ebî Necîh’in Mücâhid’den, onun da İbn Abbâs’dan rivayet ettiği garîb bir nakil olduğunu söylemiştir. Ayrıca, Mu’ammer b. Râşid’in İbn Ebî Necîh’ten aktardığı tarikin de garîb olduğu ve bu rivayeti yalnızca Abdürrezzâk’ın naklettiği ifade edilmiştir.²⁰ İbn Sa’d ve Nesâî tarafından tahrîc edilen benzer rivayetlerde ise Sa’d b. Muâz yerine Ensar’dan bir grubun Hz. Ali’yi Hz. Fâtıma ile evlenmeye teşvik ettiği nakledilmektedir. Bu rivayet, Sa’d b. Muâz rivayetiyle benzerlik gösterse de Hz. Ali’nin maddî durumu, Hz. Fâtıma ile evlenme talep eden diğer kişiler ve Hz. Fâtıma’nın ağlamasıyla ilgili herhangi bir ifade bulunmamaktadır.²¹ *Musannef*’te Ebû İshâk’tan rivayetle, Hz. Ali’nin Hz. Fâtıma ile evlendiği dönemde yaşanan bir diyalogu nakletmektedir. Buna göre, Hz. Fâtıma, nikâhın ardından Hz. Peygamber’e dönerek şu sözleri söylemişti: “*Ey Allah’ın Resûlü, beni gerçekten Ali ile mi evlendirdin? O, büyük karınlı ile mi?*” Bu sözler üzerine Hz. Peygamber, kızına şu şekilde karşılık vermiştir: “*Ben seni ona nikâhladım; çünkü o, benim en önce Müslüman olan dostum, en fazla bilgiye sahip olanım ve en büyük sabır gösterenimdir.*”²² Burada geçen “büyük karınlı” ifadesi, Hz. Ali’nin fiziksel özelliklerinden biri olarak zikredilmiş olsa da evlilikle ilgili olarak Hz. Fâtıma’nın açık bir itirazı şeklinde yalnızca Abdürrezzâk’ın rivayetinde yer almaktadır.²³ Başka bir rivayette de “Seni ailemden bana en sevimli olanla nikâhladım” ifadesi yer almaktadır.²⁴ Bu rivayetlerde ağlamaya yer verilmemekle birlikte, Hz. Ali’nin maddî durumu hakkında da herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Hz. Fâtıma’nın ifadesi hem soru hem de itiraz içermektedir. Hz. Peygamber, Hz. Ali ile Hz. Fâtıma’nın evliliği için gerekçe olarak, Hz. Ali’nin İslâm’a ilk girenlerden biri olmasını, sahip olduğu derin bilgi ve sabrını dile getirir. Bu ifadeler, Hz. Peygamber’in, Hz. Ali’nin hem ahlâkî hem de dinî açıdan üstün niteliklerini takdir ettiğini göstermektedir. *Musannef*’te yer alan iki rivayette, Hz. Ali’nin İslâm’ı ilk kabul edenlerden biri olduğuna vurgu yapıldığı görülmektedir. Ancak konuya ilişkin diğer kaynaklarda yer alan rivayetlerde bu vurguya rastlanmamaktadır. Kaynaklarda yer alan rivayetler, Hz. Fâtıma’nın tepkisini farklı sebeplerle açıklamaktadır. Bazı rivayetlerde Hz. Fâtıma’nın ağlaması duygusal gerekçelere, bazılarında ise Hz. Ali’nin maddî yetersizliğine bağlanmaktadır. Ayrıca, Hz. Fâtıma’nın ağladığı ana ilişkin

¹⁹ Ebû’l-Kâsım ‘Ali b. el-Hasen İbn ‘Asâkir, *Târîhu Dimesk*, nşr. ‘Omer b. Ğarâme el-‘Amravî (b.y.: Dâru’l-Fikr, 1415/1995), 42/135.

²⁰ İbn ‘Asâkir, *Târîhu Dimesk*, 42/136.

²¹ İbn Sa’d, *et-Tabakât*, 10/20; Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şu’ayb el-Hurâsânî en-Nesâî, *es-Sünenü’s-Suğrâ*, nşr. Heyet (Kahire: Dâru’t-Te’sîl, 1433/2012), 5/429.

²² Ebû Bekr ‘Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San’ânî, *el-Musannef*, 5/117.

²³ Ebû ‘Abdullâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî Ahmed b. Hanbel, *Fedâilu’s-Sahâbe*, nşr. Vasiyyullâh Muhammed ‘Abbâs (Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1404/1983), 2/555.

²⁴ Ebû Bekr ‘Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San’ânî, *el-Musannef*, 9/95; Ebû Ya’kûb İshâk b. İbrâhîm el-Mervezî İshâk b. Râheveyh, *Müsnedü İshâk b. Râheveyh*, nşr. Heyet (Kahire: Dâru’t-Te’sîl, 1437/2016), 2/340; Ahmed b. Hanbel, *Fedâilu’s-Sahâbe*, 2/568.

farklılıklar görülmektedir. Bazı aktarımlarda Hz. Peygamber, Hz. Ali'nin evlenme talebini iletğinde Hz. Fâtıma'nın ağladığı ifade edilirken, bazı rivayetlerde ise düğün gecesini Hz. Peygamber'in yanına dua için geldiğinde ağladığı belirtilmektedir.²⁵ Nikâhtan sonra dua ederken ağlaması utanma veya heyecandan kaynaklanabilirken, bazı rivayetlerde bu ağlamanın nedeni olarak maddî duruma vurgu yapılması dikkat çekicidir. Rivayetlerde, Hz. Ali'nin maddî yetersizliği karşısında manevî üstünlüğüne yapılan vurgu ön plana çıkarılmaktadır. Ancak dönemin koşulları dikkate alındığında, maddî yetersizliğin bu kadar vurgulanması anlamlı görünmemektedir.

Olayın hicretten yaklaşık iki yıl sonra gerçekleştiği düşünüldüğünde, Mekke'den mallarının büyük bir kısmını geride bırakarak Medine'ye hicret eden Muhacirlerin genel olarak kısıtlı imkânlarla sahip olduğu anlaşılmaktadır.²⁶ Ailelerini, mallarını ve tüm varlıklarını geride bırakarak Medine'ye göç eden Muhâcirler, ziraat ve sanattan yeterince anlamıyorlardı. Daha çok ticaretle uğraşmalarına rağmen, bu faaliyet de önemli bir sermaye gerektiriyordu. Bu nedenle, yeni yurtlarında geçim ve iskân konusunda ciddi zorluklarla karşı karşıya kalmışlardır.²⁷ Hz. Muhammed, milâdî 622 yılında Medine'de kurduğu devletin başına geçtiğinde herhangi bir mal varlığına sahip değildi.²⁸ Hicret edenlerin birçoğu maddî açıdan zor durumda olup, bu sıkıntıların giderilmesi için Hz. Peygamber, Muhacirlerle Ensar arasında bir kardeşlik anlaşması gerçekleştirmiştir.²⁹ Hicretten kısa bir süre sonra gerçekleşen Bedir Savaşı'nın (2/624) hemen ardından yaşanan bu evlilik sürecinde, muhacirlerin genel ekonomik koşullarının oldukça kısıtlı olduğu bilinmektedir. Bu durum göz önüne alındığında, Hz. Fâtıma'nın evleneceği kişinin maddî yetersizlikleri nedeniyle üzüntü duyması, dönemin sosyo-ekonomik gerçekleriyle örtüşmemektedir. Ayrıca, rivayette Hz. Ali'ye atfedilen “ne de dinimi değiştirecek bir kâfirim” ifadesinin bağlamı ve amacı açık bir şekilde belirtilmediğinden, bu sözle ne kastedildiği belirsiz kalmaktadır. Heysemî, bu rivayetin ravisinin metruk olduğunu belirtmektedir.³⁰ Bunun yanı sıra, rivayette Hz. Fâtıma'ya yardımcı olmak üzere Esmâ bint Umeys'in yanında bulunduğu bilgisi aktarılmaktadır. Ancak bu bilgi, tarihî gerçeklerle çelişmektedir; zira Esmâ bint Umeys, Mekke'den Habeşistan'a hicret etmiş ve Medine'ye ancak Hayber Savaşı'ndan (7/628) önce dönmüştür.³¹ Hz. Fâtıma'nın düğünü ise Bedir

²⁵ Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemâm es-San'ânî, *el-Musannef*, 5/486; İbn 'Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, 42/125.

²⁶ Ekrem Ziyâ Ömerî, *es-Siretü'n-nebeviyyeti's-sahiha* (Medine: Mektebetü'l-Ulum ve'l-Hikem, 1994), 1/235.

²⁷ Mustafa Safa, “Hicret Sonrası Medine'de Sosyal ve Dini Hayat”, *Toplum Bilimleri (Dergi)* IX/17 (2015), 359.

²⁸ Celal Yeniçeri, “Hz. Peygamber Ailesinin Gelirleri, Geçimi ve Bıraktığı Miras”, *Hz. Peygamber ve Aile Hayatı (İlmi Toplantı)*, ([t. y.]), 355.

²⁹ Yeniçeri, “Hz. Peygamber Ailesinin Gelirleri, Geçimi ve Bıraktığı Miras”, 364.

³⁰ el-Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâid*, 9/209.

³¹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 10/266-7.

savaşından sonra olmuştur.³² Düğün zamanında Hz. Fâtıma'nın yanında bulunan kişinin Esmâ bint Umeyy'in olması tarihi verilerle uyuşmamaktadır.

Rivayetler, Hz. Ali ile Hz. Fâtıma'nın evlilik süreci konusunda farklı anlatılar sunmakla birlikte ortak bir çerçeveye işaret etmektedir. Rivayetlerde, Hz. Ali'nin maddî imkânlarının kısıtlı olması, onun evlilik teklifinde çekingen davranmasına neden olarak öne çıkmaktadır. Hz. Fâtıma'nın Hz. Ali'yi fiziksel olarak beğenmediğine dair rivayet, yalnızca Abdurrezzak'ın eserinde yer almakta olup kaynaklarda üzerinde durulmamıştır. Ayrıca Sa'd b. Muâz veya Ensar'dan bazı kimselerin, Hz. Ali'yi bu evliliğe teşvik ettiği yönündeki bilgiler, dönemin toplumsal yapısında evlilik tekliflerinin sosyal destekle nasıl şekillendiğini göstermektedir. Özellikle Abdurrezzâk tarafından nakledilen rivayetlerin, hadis âlimleri tarafından garîb olarak sınıflandırıldığı ve metinlerinde yer alan, diğer rivayetlerde bulunmayan bazı detayların dönemin tarihî ve ekonomik şartlarıyla örtüşmediği ifade edilebilir.

Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in Evlilik Talebinde Bulunması

İbn Sa'd tarafından nakledilen rivayetlerde, evlilik niyetinde olan kişilerin isimlerine ilk kez yer vermektedir. Bu rivayetlerden birinde Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in ismi geçmekte, Hz. Ali'yi evlenmeye teşvik eden kişinin de ailesinden biri olduğu belirtilmektedir.

İlbâ b. Ahmer el-Yeşkürî'den nakledilen rivayete göre "Ebû Bekir, Hz. Peygamber'den Fâtıma ile evlenme talebinde bulunduğunda, Hz. Peygamber bu talebe, 'Onun hakkında Allah'ın vereceği hükmü bekliyorum' şeklinde yanıt vermiştir. Ebû Bekir, aldığı bu cevabı Ömer ile paylaştı, Ömer durumu, 'Hz. Peygamber seni geri çevirmiş' şeklinde değerlendirmiştir. Bunun üzerine Ebû Bekir, Ömer'e Hz. Fâtıma'yı istemesi yönünde bir teklifte bulunmuştur. Ömer, Hz. Peygamber'e giderek aynı talebi ilettiğinde, benzer şekilde, 'Allah'ın vereceği hükmü bekliyorum' cevabını almıştır. Daha sonra Ömer, bu durumu Ebû Bekir ile paylaştığında, Ebû Bekir, 'Hz. Peygamber seni de geri çevirmiş ey Ömer' diyerek durumu yorumlamıştır. Bu olayların ardından Hz. Ali ise, 'Ebû Bekir ve Ömer'den sonra mı (isteyeyim)?' diye karşılık vermiştir. Ailesi, ona, Hz. Peygamber'e olan akrabalığını hatırlatmıştır. Bunun üzerine Hz. Ali gidip Hz. Fâtıma'yı istemiş ve Hz. Peygamber onu Hz. Ali ile evlendirmiştir."³³ Belâzürî (ö. 279/892-93) tarafından daha sonra yeniden nakledilen rivayet İbn Sa'd rivayetine ek bilgiler içermektedir. Rivayete göre: Ali'ye, "Sen Fâtıma'yı istesen ya!" dediler. Ali, "Hz. Peygamber Fâtıma'yı Ebû Bekir ve Ömer'e vermedi. Bana vereceğini zannetmem" dedi. İnsanlar Fâtıma'yı istemesi için onu teşvik edince Ali de Hz. Peygamber'e gidip Fâtıma'yı istedi."³⁴ Burada Hz. Ali, Hz.

³² İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 10/23.

³³ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 10/20.

³⁴ Ebû'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd (ö. 279/892-93) el-Belâzürî, *Ensâbü'l-eşraf*, çev. Mehmet Akbaş Musa K. Yılmaz (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2020), 1/476.

Peygamber'in Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'i geri çevirmesinden sonra kendi talebini kabul etmeyeceğini ifade etmektedir. Bu rivayetten anladığımıza göre Hz. Ali, Hz. Fâtıma ile Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in de evlenmek istediğini bilmektedir. İlk rivayette ise bu bilgidен bahsedilmez. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in bu talepleri ile geri çevrilme sebeplerine ilişkin farklı yorumlar ileri sürülmüştür. Hz. Peygamber'in Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in taleplerini yaşları sebebiyle geri çevirdiğini belirten bir araştırmacı, rivayetin ilk ravisi İlbâ b. Ahmer el-Yeskürî'nin olaya doğrudan şahit olmaması nedeniyle bu rivayeti sahih-mürsel olarak değerlendirmiştir. İlahî hüküm vurgusunda Şiî etkisinin olduğunu belirtmiştir.³⁵ Başka bir araştırmacı ise bu evlilik talebinin daha çok Hz. Peygamber'le akrabalık bağlarını güçlendirme amacı taşıdığı, önce Hz. Ebû Bekir'in ardından ise Hz. Ömer'in evlenme teklifinde bulundukları ancak Resûl-i Ekrem'in her iki teklifi de nazıkçe reddettiği ifade etmektedir.³⁶

Bir başka rivayette de Hz. Ali'yi evlenmeye teşvik eden Hz. Ömer'dir. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer, Hz. Peygamber'den kızı Hz. Fâtıma'yı istemişlerdir. Ancak Hz. Peygamber her iki sahâbînin talebini kabul etmemiştir. Bunun üzerine Hz. Ömer, Hz. Ali'ye Hz. Fâtıma'yı istemesini tavsiye etmiştir. Hz. Ali, zırhı dışında mehir olarak verebileceği bir şeyi olmadığını söylemiştir. Hz. Peygamber, Hz. Ali'nin talebini kabul ederek kızı Hz. Fâtıma'yı onunla nikâhlamıştır. Hz. Fâtıma bu evlilik haberi üzerine duygulanarak gözyaşı dökmüştür. Hz. Peygamber ise, Hz. Fâtıma'yı teskin etmiş ve onu, ilim, hilim ve İslâm'daki öncülüğü bakımından insanların en faziletlisiyle evlendirdiğini ifade etmiştir.³⁷ Zürcânî (ö. 1099/1688) rivayete yaptığı yorumda, Hz. Fâtıma'nın her iki talibi tarafından istenmesinin ardından ağladığını belirtir. Ancak diğer rivayetlerde, Hz. Ali'nin istemesi üzerine Hz. Fâtıma'nın ağlaması söz konusu olmaktadır. Ardından, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in, Hz. Ali'yi daha uygun bir eş adayı olarak görerek, Hz. Fâtıma'yı istemek için ona başvurdukları belirtilir. Zürcânî'ye göre, bu görüşün dayandığı temeller arasında, Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'in kuzeni olması, evli olmaması ve akrabaların birbirini tavsiye etme geleneği yer almaktadır.³⁸ Başka bir yoruma göre Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer, Hz. Peygamber'in kızını kime uygun göreceğini öğrenme isteğiyle acele etmiş ve bu nedenle Hz. Ali'yi Fâtıma'yı istemeye teşvik etmişlerdir.³⁹ Bu yorum, evlenme teklifinin kabul edileceği kişinin önemine dikkat çekmesi bakımından önem taşımaktadır.

³⁵ Nur Veli, "Haberu Zevâcî's- Seyyide Fatıma", 75-76.

³⁶ Gencal Şenyayla, "Hz. Ali'nin, Ebû Cehil'in Kızı İle Evlenme Teşebbüsü Hakkındaki Rivayetlerin Değerlendirilmesi", *İSTEM* 37 (30 Haziran 2021), 105.

³⁷ Ebû Bîşr Muhammed b. Ahmed er-Râzî (ö.310/923) ed-Dûlâbî, *ez-Zürriyyetü't-tâhire*, nşr. Muhammed Cevâd (Kum: Müessesetü'n-Neşri'l-İslâmî, 1407/1986), 93.

³⁸ Ebû 'Abdullâh Muhammed b. 'Abdülbâkî b. Yûsuf el-Mâlikî *ez-Zürkânî*, *Şerhü'z-Zürkânî 'alâ'l-Mevâhibi'l-Ledunniye bi'l-Menhi'l-Muhammediyye* (b.y.: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1417/1996), 2/159.

³⁹ Muhammed Abduh Yemani, *İnneha Fatıma ez-Zehra* (Beyrut: el-Menar, 1416/1996), 153.

Bu bölümde yer alan rivayetler, Hz. Fâtıma'nın evlilik sürecine dair önemli ayrıntılar sunmakta ve önceki aktarımlardan farklı olarak evlenme talebinde bulunan kişilerin isimlerini açıkça belirtmektedir. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in evlilik taleplerinin Hz. Peygamber tarafından geri çevrilmesi, Hz. Ali'nin süreçle dair çekingen tavrını açıklayan bir unsur olarak ön plana çıkmaktadır. Ayrıca, rivayetlerde Hz. Ali'nin maddî imkânsızlıklarının onun tereddütlerini artırdığı, ancak manevî üstünlükleriyle öne çıktığı ifade edilmektedir. Bununla birlikte, Hz. Peygamber'in, Hz. Fâtıma'ya Hz. Ali'nin faziletlerini vurgulaması, önceki rivayetlere kıyasla daha belirgin bir şekilde aktarılmaktadır. Rivayetlerde, Hz. Peygamber'in Hz. Fâtıma'nın evliliği konusunda ilâhî bir hüküm beklediğine yapılan vurgu, bu evliliğin ilâhî bir planın parçası olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır.

Hz. Peygamber'in Evlenme Talebinde Bulunanları Geri Çevirme Nedenleri

Hz. Peygamber'in kızı Fâtıma ile evlenmek isteyenleri geri çevirmesiyle ilgili kaynaklarda üç nedenden bahsedilmektedir. Birincisi, Hz. Peygamber'in evlilik için ilâhî bir hüküm beklemesi, ikincisi Hz. Fâtıma'nın yaşının küçük olması, üçüncüsü de daha önce Hz. Ali'ye söz vermiş olmasıdır.

1.1. Hz. Peygamber'in İlâhî Hüküm Beklemesi

Hz. Fâtıma ile Hz. Ali'nin evliliğine dair rivayetler, bu birlikteliğin yalnızca dünyevî bir tercih değil, aynı zamanda ilâhî bir tasarrufun sonucu olduğunu vurgulamaktadır. Ancak, bu rivayetler arasında görülen farklılıklar ve zaman içinde ortaya çıkan içerik genişlemeleri, nakillerin güvenilirliğini ve tarihî gerçekliklerini sorgulamayı gerekli kılmaktadır. Rivayetler incelendiğinde, ilâhî hükme yapılan vurgunun farklı bağlamlarda ele alındığı ve bu vurguya çeşitli anlamlar yüklendiği görülmektedir.

İlk bağlam, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in Hz. Fâtıma'yı eş olarak talep etmeleri üzerine Hz. Peygamber'in verdiği yanıtla ilgilidir. İbn Sa'd'ın eserinde yer alan bu rivayete göre, Hz. Peygamber bu talepleri reddetmiş ve ilâhî bir hüküm beklediğini ifade etmiştir.⁴⁰ Rivayetlerde, Hz. Peygamber'in Hz. Fâtıma'nın evliliği konusunda ilâhî bir hüküm beklediğine yapılan vurgu, bu evliliğin ilâhî bir planın parçası olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır.

İkinci bağlamda ise, evliliğin doğrudan ilâhî bir emirle gerçekleştiği aktarılmaktadır. İbn Mes'ûd'dan nakledilen rivayetlerde Hz. Peygamber, Allah'ın kendisine Hz. Fâtıma'yı Hz. Ali ile evlendirmesini emrettiğini belirtmiştir.⁴¹ Fakat hadisin ravisi Abdünnûr b. Abdullah el-Mismâî, Rafizilikte aşırıya giden isimlerden biri olarak tanımlanmıştır ve hadis ehli arasında yer almadığı belirtilmiştir.⁴² İbn Mes'ûd'dan gelen başka bir rivayette olayın

⁴⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 10/20.

⁴¹ Ebû'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed eş-Şâmi et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, nşr. "Hamdî b. 'Abdumecîd es-Selefi" (Beyrut: Dâru l-hyâ'i't-Turâsî'l-'Arabî, 1983), 10/193.

⁴² Ebû Ca'fer Muhammed b. Amr el-Mekkî el-'Ukaylî, *ed-Du'afâu'l-Kebîr*, nşr. Mâzin es-Sersâvî (Mısır: Dâru İbn Abbas,

mahiyeti hakkında detaylı bilgi verilmektedir. Bu rivayette, Hz. Peygamber Tebük Gazvesi sırasında şöyle buyurmuştur: “Allah, bana kızım Fâtıma’yı Ali ile evlendirmemi emretti ve ben de bu emri yerine getirdim.” Cebrâîl şöyle dedi: ‘Allah, Fâtıma ve Ali için inciden yapılmış bir cennet inşa etti. Bu cennetin sütunları, birbirine altın işlemeli yakut taşlarıyla bağlanmış inci dizilerinden oluşmaktadır. Tavanları zümrüitten yeşil renkte, pencereleri ise incilerle süslenmiş yakut taşlarından yapılmıştır. Cennette, biri altından, biri gümüşten, biri inciden, biri yakuttan ve biri de zümrüitten yapılmış odalar vardır. Her odada nehirler akmakta ve nehirlerin üzerinde altın zincirlerle süslenmiş inciden kubbeler bulunmaktadır. Kubbeler, çeşitli ağaçlarla çevrili olup her bir dalında bir köşk bulunmaktadır. Bu köşkerin içinde, beyaz incilerden yapılmış divanlar yer almakta; örtüleri ipekten ve kalın ipekten dokunmuştur. Cennetin zemini safranla kaplanmış ve misk ile amber kokularıyla bezenmiştir. Her köşkte, güzellikleriyle dikkat çeken huriler yer almaktadır. Bu köşkerin her birinin yüz kapısı vardır ve her kapıda iki bekçi ile iki ağaç bulunmaktadır. Her köşkte, çevresinde Ayetü’l-Kürsî yazılı bir kitap bulunmaktadır.’ Resûlullah Cebrâîl’e şöyle sormuştur: ‘Ey Cebrâîl! Allah bu cenneti kim için hazırladı?’ Cebrâîl şu cevabı vermiştir: ‘Allah, bu cenneti kızın Fâtıma ve Ali bin Ebî Tâlib için bir ikram ve hediye olarak hazırladı. Bu, onların kendi cennetlerinden ayrı, onlara özel bir armağandır ve gözlerini aydın kılmak içindir, ya Resûlullah.”⁴³ Cennette onlar için hazırlanan özel ikramların detaylandırıldığı bu rivayetler, evliliğin manevî boyutuna dikkat çekmektedir. Ancak, bu rivayetlerin senedinde zayıflıklar bulunduğu hadis âlimleri tarafından dile getirilmiştir. Bu rivayet ilk olarak Taberânî’nin (ö. 360/971) eserinde yer almaktadır. Heysemî bu rivayetin senedinde yer alan Abdünnûr b. Abdillâh el-Misma’î adlı ravinin “kezzâb” olduğunu belirtir.⁴⁴ Özellikle Taberânî’nin aktardığı rivayetlerin ravilerinden bazıları güvenilir bulunmamış, hadisin mevzu ve uydurma olduğu ifade edilmiştir.⁴⁵

Üçüncü bağlam, Hz. Peygamber’in kızı Hz. Fâtıma’yı düşük bir mehir karşılığında evlendirmesi nedeniyle Kureyşlilerden gelen eleştirilerle ilgilidir. Câbir b. Abdullah tarafından nakledilen rivayete göre, Hz. Peygamber bu eleştirilere, evliliğin ilâhî bir emir doğrultusunda gerçekleştiğini ifade ederek karşılık vermiştir. Bu rivayet, evliliğin maddî unsurlarından ziyade manevî boyutunu ve kutsiyetini ön plana çıkarmakta, Hz. Fâtıma ile Hz. Ali’nin birlikteliğinin ilâhî bir tasarrufla gerçekleştiğini vurgulamaktadır. Ayrıca rivayette, bu evliliğin Miraç gecesi ilân edildiği ve cennet hûrilerinin bu olaya tanıklık ettiği aktarılmıştır.⁴⁶

2008), 4/55.

⁴³ et-Taberânî, *el-Mu’cemu’l-Kebîr*, 22/407.

⁴⁴ el-Heysemî, *Mecma’u’z-Zevâid*, 9/205.

⁴⁵ Nur Veli, “Haberu Zevâcî’s- Seyyide Fatıma”, 77.

⁴⁶ İbn ‘Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, 42/127.

Ebû Hüreyre'den nakledilen bir rivayette ise Hz. Peygamber, konuyu kızı Fâtıma'ya danışmak amacıyla onun yanına girmiştir. Bu görüşme sırasında, Hz. Peygamber, "Ey kızım! Amcaoğlun Ali seni eş olarak istemektedir. Bu konuda ne düşünüyorsun?" diye sormuştur. Hz. Fâtıma, bu teklifi duyduğunda duygulanarak gözyaşlarına hâkim olamamış ve "Babacığım, sanki beni Kureyş'in fakirine saklamışsın!" diyerek endişesini dile getirmiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber, "Beni hak ile gönderen Allah adına yemin ederim ki, bu konuda tek bir söz bile etmedim. Ancak Allah'tan bu hususta izin gelene kadar bekledim." diyerek, evliliğin ilâhî bir tasarrufla gerçekleştiğini ifade etmiştir.⁴⁷ Ebû Hüreyre'nin, sahabenin mehirlerinin genellikle 10 ukiyye olduğunu ifade eden rivayeti dikkate alındığında, Hz. Ali'nin verdiği 400 veya 480 dirhem (yaklaşık 12 ukiyye) mehirin bu ortalamanın üzerinde olduğu görülmektedir.⁴⁸

Zehebî (ö. 748/1348) rivayetleri münker olarak nitelendirerek, ravilerinin güvenilir olmadığını belirtmiştir. Özellikle, Muhammed b. Kesîr ve el-Ferrâ gibi isimlerin rivayetlerinin doğruluğu hadis otoriteleri tarafından şüpheli bulunmuştur. Bunun yanı sıra, rivayetlerde yer alan detaylı tasvirlerin, hadis ilmi açısından zayıf kabul edilen anlatılar arasında yer aldığı ifade edilmiştir.⁴⁹ İbn Asâkir (ö. 571/1176) tarafından nakledilen söz konusu hadisin münker olduğu ifade edilmektedir. İbn Asâkir, Fâtıma ile Ali'nin evliliğine dair pek çok münker ve mevzû hadisin varlığından söz etmekle birlikte, kitabın hacmini gereksiz yere artırmamak amacıyla bu rivayetlerin zikredilmediğini belirtmiştir. İbn Asâkir, *Târîh* adlı eserinde bu rivayetlerin bir kısmını sened ve metinleriyle birlikte nakletmiş, ilgili isnadların zayıf olduğu ve söz konusu rivayetlerin mevzû olduğunu kanıtlanmıştır.⁵⁰ Ayrıca, rivayetin ilk ravisi olan Ebû Hüreyre'nin bu olaya tarihî açıdan şahit olması mümkün değildir. Zira söz konusu evlilik Bedir Savaşı'ndan sonra gerçekleşmiş, Ebû Hüreyre ise ancak 7. yılın (628) başlarında Müslüman olmuş;⁵¹ buna rağmen rivayette olayın doğrudan şahidi gibi aktarılmıştır. Benzer rivayetlerin, muahhar dönemde Enes b. Mâlik tarikiyle nakledilen versiyonlarına da rastlanmaktadır. "Hz. Peygamber, Hz. Fâtıma'yı talep edenlere başlangıçta bir karşılık vermez ve daha sonra bunun sebebinin ilâhî bir emir olduğunu, zamanı gelmeden bu durumu açıklamaktan men edildiğini ifade eder."⁵² Başka bir rivayette ise Enes b. Mâlik'in yanında Hz. Peygamber'e vahiy geldiği, Hz. Peygamber'in Cebrâil'in

⁴⁷ İbn 'Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, 42/125.

⁴⁸ Ayşe Betül Algül - Ömer Faruk Habergetiren, "Hz. Peygamber Dönemi Mehîr Miktarları ve Günümüzdeki Karşılıkları", *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/12 (30 Aralık 2019), 227-229.

⁴⁹ Şemsüddîn Ebû 'Abdullâh Muhammed b. Ahmed b. 'Osmân b. Kâymâz ez-Zehebî, *el-'Ulûv li'l-'Aliyyi l-'Ğaffâr fî İdâhi Sahîhi l-'Ahbâr ve Sakimihâ*, nşr. Ebû Muhammed Eşref b. 'Abdilmaksûd (Riyad: Mektebetu Edvâ'i's-Selef, 1416/1995), 30.

⁵⁰ Ebû'l-Fidâ' İsmâil b. 'Omer b. Kesîr ed-Dimeşkî İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, nşr. 'Abdullâh b. 'Abdi'l-Muhsin et-Türkî (Kahire: Dâru Hicr, 1418/1997), 11/55.

⁵¹ M. Yaşar Kandemir, "Ebû Hüreyre", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/160.

⁵² Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Muhammed b. et-Tayyib el-Vâsîti İbnü'l-Meğâzîlî, *Menâkibü Ali* (San'a: Dârü'l Âşâr, 1424/2003), 412-413.

kendisine Hz. Ali ile Hz. Fâtıma'yı evlendirmeyi emrettiğini söylediği, ardından Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Muhacir ve Ensar'dan birçok kişiyi yemeğe davet etmesini buyurduğu nakledilmektedir.⁵³

Taberânî, İbn Mes'ûd'dan naklettiği bir rivayette Hz. Peygamber'in Tebük Seferi esnasında "Hz. Ali ile Hz. Fâtıma'yı Allah'ın emriyle evlendirdiğini, Cebrâil'in de cennette onlar için hazırlanan köşkleri kendisine gösterdiğini" bildirmektedir.⁵⁴ Tebük Seferi sırasında Hz. Peygamber tarafından dile getirildiği belirtilen evlilikle ilgili rivayet, bağlamdan kopuk bir şekilde nakledildiği için Hz. Peygamber'in bu konuya neden değindiği hususu belirsiz kalmaktadır.

Bununla birlikte, yukarıda zikredilen anlatıların çoğunda, aynı haberi farklı rivayetlerle destekleyen bir çerçeve sunulduğu ve Hz. Ali ile Hz. Fâtıma'nın evliliğinin, Hz. Peygamber'in ifadesine göre Cebrâil tarafından iletilen ilâhî bir emir doğrultusunda gerçekleştiğinin vurgulandığı görülmektedir. Bu rivayetler, ilâhî emir vurgusunda birleşmekle birlikte, aralarındaki bazı çelişkiler ve ayrıntı farklılıklarıyla da dikkat çekmektedir.

1.2. Hz. Fâtıma'nın Yaşının Küçük Olması

Hz. Fâtıma'nın yaşının söz konusu edildiği tek rivayet bulunmaktadır. Büreyde'nin naklettiği rivayete göre; "Ebû Bekir ve Ömer Fâtıma'yı nikâhlanmak için Hz. Peygamber'den istediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber 'O henüz küçüktür (uygun değildir).' buyurdu. Ardından Ali talip oldu ve Hz. Peygamber onu Ali ile evlendirdi."⁵⁵ Ali el-Kârî (ö. 1014/1605) bu rivayetin yorumunda "Bu, ilk bakışta Hz. Ali'nin, Ebû Bekir ve Ömer'den daha faziletli olduğuna delalet eder gibi görünse de gerçekte böyle değildir. Yahut şu şekilde anlaşılabilir: Fâtıma henüz küçükken Ebû Bekir ve Ömer talip olmuş, ardından biraz zaman geçip Fâtıma büyüyerek on beş yaşına ulaştığında Hz. Ali istemiştir. Veya Peygamber, Ebû Bekir ve Ömer'e 'O size göre küçüktür, siz ondan çok daha yaşlısınız' diyerek, nihayetinde Hz. Ali ile yaş bakımından uygunluğu sebebiyle evlendirmiş olabilir" demektedir.⁵⁶ O dönemde Hz. Ali'nin 25 yaşında, Hz. Ebû Bekir'in 50, Hz. Ömer'in ise 40 yaşını geçmiş olmaları, Hz. Peygamber'in evlenme taleplerini geri çevirme sebeplerinden biri olarak öne sürülmüştür.⁵⁷ Bu rivayetin yalnızca İbn Büreyde tarikiyle rivayet edildiği ve ilk kez Nesâî tarafından tahrîc edildiği anlaşılmaktadır. Rivayet kendi içinde tutarlı bir yapı sergilemekle birlikte, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in birbirlerinden

⁵³ Ebû'l-Meâlî Muhammed b. el-Hasan b. Muhammed b. Ali Bahâü'd-Dîn el-Bağdâdî İbn Hamdûn, *et-Tezkiretu'l-Hamdûniyye* (Beyrut: Dâru Sâdir, ts.), 6/254.

⁵⁴ et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, 22/407.

⁵⁵ en-Nesâî, *es-Sünen*, 5/429; Ebû Hafs 'Omer b. Ahmed el-Bağdâdî İbn Şâhîn, *Kitâbu'l-Latîf li-Şerhi Mezâhibi Ehli's-Sunne*, nşr. 'Abdullâh b. Muhammed el-Busayrî (Medine: Mektebetu'l-Ğurebâ'i'l-Eseriyye, 1416/1995), 74.

⁵⁶ Ebû'l-Hasen Nûreddin 'Ali el-Mollâ 'Aliyyul-Kârî, *Mirkâtu'l-Mefâtih Şerhu Mişkâti'l-Mesâbih* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1422/2002), 9/3944.

⁵⁷ Nur Veli, "Haberu Zevâci's- Seyyide Fatıma", 74.

haberdar olmalarına ve Hz. Fâtıma ile aralarındaki yaş farkının oldukça fazla olmasına rağmen, farklı zamanlarda Hz. Peygamber'e giderek aynı evlilik talebinde bulundukları ve her ikisinin de aynı cevabı aldıkları yönündeki iddia, tarihsel açıdan kuşku uyandırmaktadır.

1.3. Hz. Peygamber'in Hz. Ali'ye Söz Vermiş Olması

İbn Sa'd'ın eserinde yer alan rivayette, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in evlilik talepleri iç içe geçmiş bir şekilde aktarılmakta; anlatı, her iki şahsın aynı anda hareket ettiği ve Hz. Ali'nin de bu süreçte hazır bulunduğu izlenimini vermektedir. Rivayete göre, Hz. Peygamber'in talepleri reddetme gerekçesi, Hz. Ali'ye daha önce söz vermiş olmasıyla açıklanmaktadır. İbn Sa'd, rivayeti Hucr b. Anbes'ten nakletmekte ve onun Câhiliye döneminde "kan içici" olarak tanındığını, daha sonra ise Cemel ve Sıffin savaşlarında Hz. Ali'nin yanında yer aldığını belirtmektedir. Bu bilgiler, İbn Sa'd'ın raviye bakış açısına dair dolaylı bir değerlendirme niteliği taşımaktadır.

Hucr b. Anbes'ten aktarılan rivayete göre "Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer, Resûlullah'tan Hz. Fâtıma ile evlenmek istemiş; bunun üzerine Resûlullah, "Ey Ali, o senindir. Ben Deccâl (yalancı) değilim" demiştir."⁵⁸ Benzer bir rivayet el-Hattâbî tarafından nakledilmektedir. Bu rivayette sadece Hz. Ebû Bekir yer almaktadır.⁵⁹ İbnü'l-Cevzî, bu rivayeti mevzû olarak değerlendirmiş ve Mûsâ bin Kays tarafından uydurulduğunu ifade etmiştir. Onu "gulat-ı Râfızî" (aşırı Şîî) olarak nitelendiren İbnü'l-Cevzî, Mûsâ bin Kays'ın "Asfûru'l-Cenne" (Cennet'in serçesi) lakabıyla anıldığını belirtmiş, fakat onun için "İnşallah Himâru'n-Nâr (Cehennem'in merkebi) olacaktır" ifadesini kullanmıştır. Ayrıca el-Ukaylî, Musa b. Kays'ın "çok kötü ve bâtil rivayetler naklettiğini" belirtmişti.⁶⁰ Ayrıca, Hucr'un Hz. Peygamber'den bizzat işittiği ve doğrudan naklettiği başka bir hadise dair herhangi bir bilgi mevcut değildir; dolayısıyla bu rivayet, onun Hz. Peygamber'den doğrudan duyduğu yegâne aktarım olarak görülmektedir. Her ne kadar hadisın ravileri genellikle güvenilir kabul edilse de Hucr b. Anbes'in Hz. Peygamber'i şahsen dinlemediği, başka bir ifadeyle ondan doğrudan hadis dinlemediği bilinmektedir.⁶¹ Bu rivayette yer alan "Deccâl değilim" ifadesi, diğer anlatımlarda bulunmaması açısından özellikle dikkat çekmekte ve aynı zamanda Hz. Peygamber'in bilinen üslubuna da aykırı düşmektedir. Ayrıca rivayet, Hz. Fâtıma'ya ilk olarak Hz. Ali'nin evlenme talebinde bulunduğunu, ardından Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in Hz. Peygamber'in huzuruna çıktıklarını vurgulayarak diğer rivayetlerden ayrılmaktadır. Bu anlatı, Hz. Peygamber'in Hz. Fâtıma'yı daha önce Hz. Ali'ye

⁵⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 20.

⁵⁹ Ebû Süleymân Hamd b. Muhammed b. İbrâhîm b. el-Hattâb el-Bustî el-Hattâbî, *Ğarîbu'l-Hadîs* (Dimeşk, ts.), 1/626.

⁶⁰ Ebû'l-Ferec 'Abdurrahmân b. 'Alî İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, nşr. Nureddin Şükrü Boyacılar (Riyad: Edvâ'u's-Selef, 1997), 2/159.

⁶¹ el-Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâid*, 9/204.

söz verdiğini ortaya koymaktadır. Ancak rivayette, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in bu sözü bilmeden mi yoksa bilerek mi geldikleri hususunda net bir bilgi bulunmamaktadır.

Muahhar kaynakların birinde, Sıffîn Savaşı'ndan sonra Hz. Ali'nin Hz. Fâtıma ile nasıl evlendiğini anlattığına dair bir rivayet yer almaktadır. Bu rivayete göre Hz. Ali, daha önce Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ömer'in Hz. Fâtıma'yı istediklerini, ancak Hz. Peygamber'in onlara herhangi bir cevap vermediğini, ardından Hz. Fâtıma'yı kendisiyle evlendirdiğini beyan etmektedir.⁶² Hz. Ali'nin, Sıffîn Savaşı'ndan sonra Hz. Fâtıma ile evlenme sürecine neden değindiği ve özellikle rivayette Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ömer'in evlenme talebinde bulunduklarının vurgulanması, siyasî ayrışmaların belirginleştiği bir dönemde bu rivayetin aktarılmış olmasını dikkat çekici kılmaktadır.

Hz. Ali'den nakledilen bir başka rivayette ise Hz. Peygamber, evlilik tekliflerini herhangi bir gerekçe göstermeden geri çevirmiştir. Bunun üzerine Hz. Ömer, Hz. Ali'nin yanına gelerek "O, senin içindir" diyerek Hz. Fâtıma'yı istemesi yönünde telkinde bulunmuştur. Daha sonra Hz. Peygamber, Hz. Ali ile Hz. Fâtıma'yı evlendirmiştir. Bu haberi duyan Hz. Fâtıma ağladığında ise Hz. Peygamber kendisine, "Seni, onların en bilgili, en faziletli ve en hayırlısıyla evlendirdim. Neden ağlıyorsun?" diye sormuştur.⁶³ Bu rivayette yer alan "onlar" ifadesinin kimleri işaret ettiği açık değildir. Burada "isteme" sürecine katılanlar arasında mı, yoksa genel olarak bütün sahâbe içinde mi "en hayırlı" olduğu kastedildiği belirsiz kalmaktadır. Ayrıca, Hz. Fâtıma'nın daha önce Hz. Ali'ye söz verildiği bilgisine sahip olup olmadıkları ya da bu bilgiyi paylaşımlarına rağmen neden benzeri bir talepte bulundukları da rivayetin muhtevassından netlik kazanmamaktadır. Dolayısıyla söz konusu ifadeler, hem "onlar" ifadesinin kapsamı hem de evlilik tekliflerinin bilinçli olarak mı yoksa bu bilgidan habersizce mi yapıldığı konusunu tartışmaya açık bırakmaktadır. Bu rivayetin tek bir şahıs aracılığıyla nakledilmesi ve nakleden kişinin, söz konusu ifadeleri Hz. Peygamber'den duymasının mümkün görünmemesi, rivayetin güvenilirliği konusunda şüphe meydana getirmektedir. Mustafa Akkad (ö.1384/1964), Hz. Ali'nin eş olarak seçilmesinin makul bir tercih olduğunu ifade eder. Ona göre, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in o dönemde evli olmaları, Hz. Peygamber'in bu tercihinin etkileyen önemli bir unsurdur. Akkad ayrıca, Hz. Ali'nin hicretten önce Müslümanların güvende olmaması nedeniyle evliliği ertelediğini ve maddî yetersizliğine rağmen, Hz. Peygamber'in kendisine bu konuda bir ayrıcalık tanıdığının bilincinde olarak Fâtıma ile evlenmek istediğini dile getirdiğini belirtir.⁶⁴

⁶² Ebû Bekr Ahmed b. Ali el-Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1422/2002), 16/531.

⁶³ İzzeddîn Ebû'l-Hasan Ali b. Ebî'l-Kerem Muhammed İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe fî Ma'rîfeti's-Sahâbe*, nşr. Ali Muhammed Muavvaz, Adil Ahmed Abdülmevcud (Beyrut: Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1417/1996), 216.

⁶⁴ Abbas Mahmûd b. İbrâhim el-Akkad, *Fatimatü'z-Zehra ve'l-Fatmiyyun* (Kahire: Dârü'l-Hilâl, 1953), 31.

Benzer şekilde, Hz. Peygamber'in diğer kızlarının evlilikleriyle ilgili rivayetler de sürecin ilâhî yönüne ve evlilik tekliflerinin değerlendirilme biçimine ışık tutmaktadır. Hz. Fâtıma Bedir Savaşı sonrasında, hicretin ikinci yılında, Zilkade (Mayıs/624) veya Zilhicce (Haziran/624) ayında evlenmiştir.⁶⁵ Hz. Peygamber'in diğer kızı Ümmü Külsûm'ün kardeşi Fâtıma ile yakın tarihlerde evlendiği anlaşılmaktadır. Rivayetlere göre, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer, Hz. Peygamber'in her iki kızıyla evlenmek üzere talepte bulunmuştur. Bir rivayette ise Hz. Ömer'in, Hz. Osman'a giderek kızı Hafsa ile evlenmek isteyip istemediğini sorduğu, Osman'ın cevap vermemesi üzerine de durumu Hz. Peygamber'e ilettiği aktarılmaktadır. Bunun üzerine Hz. Peygamber, "Ey Ömer, umulur ki Allah sana Osman'dan daha hayırlı bir damat, Osman'a da senden daha hayırlı bir kayınpeder verir" demiştir. Daha sonra Hz. Peygamber, Hz. Ömer'in kızı Hafsa ile evlenmiş, Hz. Osman'ı ise kızı Ümmü Külsûm ile nikâhlamıştır. Ümmü Külsûm'ü daha önce Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer istemiş, ancak Hz. Peygamber bu evlilik tekliflerini kabul etmemiştir. Kaynaklarda, Hz. Fâtıma'nın evlilik taleplerinin reddedilme gerekçesi olarak "ilâhî emir" vurgusu öne çıkarken, aynı gerekçenin Ümmü Külsûm için de kullanıldığı görülmektedir. Belâzürî'ye göre, Hz. Osman, eşi Rukıyye'nin vefatından dolayı derin bir üzüntü içerisindeydi. Hz. Peygamber, Cebrâil'in emriyle Rukıyye'nin kardeşi Ümmü Külsûm'ü Hz. Osman ile evlendirmiştir.⁶⁶ Hz. Peygamber'in Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in Hz. Fâtıma'yı talep etmelerini reddetme gerekçesi, aralarındaki yaş farkı olarak gösterildiği rivayetlerle Ümmü Külsûm'ün kendisinden yaşça büyük olan Hz. Osman ile evlendirilmesiyle çelişmektedir.⁶⁷

Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in evlilik taleplerini aktaran rivayetler ile Hz. Peygamber'in kızlarının evliliklerinde gözettiği bazı prensipler arasında çelişkili unsurlar bulunmaktadır. Hz. Peygamber'in bu konuda önem verdiği hususlardan biri, kızlarının görüş ve rızasını almaktır. Nitekim Hz. Ali, Hz. Fâtıma ile evlenmek istediğini söylediğinde, Hz. Peygamber kızının yanına giderek, "Ali senden bahsediyor" ifadeleriyle onun fikrini almıştır.⁶⁸ Hz. Fâtıma'nın sessizliği, onay olarak kabul edilmiş ve nikâhları kıyılmıştır. Hz. Peygamber'in bu tutumu, kızlarının evliliklerinde genel bir uygulama olarak görülmektedir.⁶⁹ Atâ b. Ebî Rebâh'ın (ö. 114/732) naklettiği bu rivayete şahid olmadığı muhtemelen o dönemin evliliklerinde gerçekleşen süreci Hz. Fâtıma hakkında anlattığı ifade edilmiştir.⁷⁰ Bu tespit, evlenecek kişiye fikrinin sorulmasının en azından toplumun bir kesiminde yadırganmayan bir uygulama olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Ancak Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in evlilik taleplerine karşılık, Hz. Peygamber'in kızlarının görüşlerini alıp

⁶⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 10/25.

⁶⁶ el-Belâzürî, *Ensâbü'l-eşraf*, 475.

⁶⁷ Nur Veli, "Haberu Zevâcî's- Seyyide Fatıma", 101.

⁶⁸ İbn İshâk, *es-Sîre*, 247.

⁶⁹ İbn İshâk, *es-Sîre*, 253; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 10/20.

⁷⁰ Nur Veli, "Haberu Zevâcî's- Seyyide Fatıma", 80.

almadığına dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca, bazı rivayetlerde yer alan 'ilâhî emir' ifadesi, Hz. Peygamber'in kızlarının görüşlerine başvurma prensibiyle çelişmektedir.

Bir diğer önemli husus, Hz. Peygamber'in kızlarını yalnızca tek eş olarak evlendirmiş olmasıdır; nitekim tarihî kaynaklar da bu durumu açıkça ortaya koymaktadır.⁷¹ Hz. Peygamber, başka bir kadınla evlenmek isteyen damadı Hz. Ali'ye açık bir şekilde karşı çıkmış ve böyle bir evliliği ancak Hz. Fâtıma'dan boşanması şartıyla gerçekleştirebileceğini ifade etmiştir.⁷² Hz. Ali'nin kızından boşanmadan başka biriyle evlenmesine izin vermeyen Hz. Peygamber, minbere çıkarak bu evliliğe karşı olduğunu ifade ettiği konuşmasında, kızı Zeyneb'in kocası Ebû'l-Âs b. Rebî'den bahsetmiş ve onunla olan akrabalığını överek, "Onunla konuştuğumuzda beni tasdik etti, bana söz verdi ve sözünde durdu." ifadelerini kullanmıştır.⁷³ Buhârî'nin bu rivayetinden, Hz. Peygamber'in yalnızca Hz. Fâtıma'nın değil, diğer kızlarının eşlerinin de yeniden evlenmesine müsaade etmediği sonucuna varılmaktadır.⁷⁴ Hz. Fâtıma, Hz. Peygamber'in evlenen son kızı olduğuna göre, en yakın çevresindeki kişilerin Hz. Peygamber'in bu konudaki tavrını bilmemeleri veya bilmelerine rağmen böyle bir talepte bulunmaları dikkat çekici bir durumdur. Netice itibarıyla, Hz. Fâtıma ve diğer kızlarının evlilikleri birlikte değerlendirildiğinde, Hz. Peygamber'in kızlarının görüşlerine önem verdiği ve onları tek eş olarak evlendirdiği anlaşılmaktadır. Rivayetlerde yer alan Hz. Ebû Bekir'in evlenme talepleri, onun evlilik geçmişi dikkate alındığında şüphe uyandırmaktadır. Nitekim Hz. Ebû Bekir, hayatı boyunca toplam dört evlilik yapmıştır. Medine'ye hicret ettiğinde Ümmü Rûmân ile evliydi ve daha sonra Ensar'dan Habîbe bint Hârice ile nikâh kıymıştır. Hilafeti döneminde de Habîbe ile evliliğini sürdürdüğü bilinmektedir. Ümmü Rûmân ise hicretin altıncı yılında vefat etmiştir. İkinci evliliğini Ümmü Rûmân hayattayken mi yoksa vefatından sonra mı yaptığı kesin olarak bilinmemekle birlikte, Hz. Ebû Bekir'in çok sayıda evlilik yapan biri olmadığı anlaşılmaktadır.⁷⁵ Hz. Ömer'in hayatı boyunca yedi evlilik yaptığı ve bu evliliklerin bazılarının boşanma, bazılarının ise eşlerinin vefatı nedeniyle sona erdiği bilinmektedir.⁷⁶ Hulefâ-yi Râşidîn'in evlilikleri hakkında yapılan bir çalışmada, çeşitli klasik kaynaklardan elde edilen verilere dayanarak şu sonuca ulaşılmıştır: "Çeşitli klasik kaynaklarda, Ebû Bekir ve Ömer b. Hattâb'ın çok eşlilik uygulamalarına dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak bazı rivayetlerde, her ikisinin de birden fazla eşi olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte, bu evliliklerin çok eşlilik, boşanma veya eşlerinin vefatı gibi sebeplerle

⁷¹ İbn İshâk, *es-Sîre*, 253.

⁷² el-Belâzûrî, *Ensâbü'l-eşrâf*, 477.

⁷³ Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, 6/215; el-Buhârî, *es-Sahîh*, "Fedâil", 16 (No. 3729).

⁷⁴ Şenyayla, "Hz. Ali'nin, Ebû Cehil'in Kızı İle Evlenme Teşebbüsü Hakkındaki Rivayetlerin Değerlendirilmesi", 111.

⁷⁵ Hakan Temir, "Hz. Ebû Bekir'in Evlilikleri ve Çocukları", *Hazreti Ebu Bekir*, (2019), 38-42.

⁷⁶ İsmail Kaya - Yrd. Doç. Dr. İsmail Altun, *Hz. Ömer ve ailesi* (Yayımlanmamış: Atatürk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013), 43-55.

mi gerçekleştiği konusunda net bir açıklama yapılmamaktadır.”⁷⁷ Böyle bir durumda, aynı yıl içinde bu kişilerin Hz. Peygamber’in iki kızıyla evlenme taleplerinde bulunmaları, abartılı bir durum olarak değerlendirilebilir; zira ardışık evlenme istekleri, zaman dilimi ve sosyal bağlam dikkate alındığında olağanüstü bir olgu olarak anlaşılabilir. Özellikle Hz. Ümmü Külsûm ve Hz. Fâtıma’nın evlilik süreçlerine ilişkin benzer rivayetler bulunmasına rağmen, Hz. Fâtıma hakkındaki rivayetlerin daha fazla kaynakta yer alması ve zamanla çeşitli eklemelerle zenginleşmesi dikkat çekmektedir. Buna karşılık, Hz. Ümmü Külsûm’e dair rivayetlerin daha sınırlı ve yüzeysel bir şekilde aktarılması, bu iki kızın evlilik süreçlerinin tarihî ve sosyo-kültürel bağlamda farklı şekillerde ele alındığını göstermekte ve farklı yorumlara zemin hazırlamaktadır. Bu haberin birçok kaynakta yer almasının, Hz. Fâtıma’nın Hz. Ali’nin eşi olması ve Hz. Peygamber’in soyunu devam ettiren tek evladı olmasından dolayı, özellikle Şîî âlimler tarafından verilen önemden kaynaklandığı ifade edilmektedir.⁷⁸ Şîî kaynaklarında, Hz. Ali ile Hz. Fâtıma’nın Yüce Allah tarafından evlendirildiklerine güçlü bir vurgu yapılmaktadır.⁷⁹ Bu anlatılarda, “Eğer Hz. Ali olmasaydı, yeryüzünde Hz. Fâtıma’ya denk bir kimse bulunmazdı” ifadesi öne çıkmaktadır.⁸⁰ Hz. Peygamber’in yakın çevresinden olan bazı kadınların hayatı da tarihî gelişmelerle birlikte İslâm tarihi için daha önemli hale gelmiştir. Hz. Peygamber’in vefatından sonra halife seçimleri sadece bir idareci seçimi olarak görülmemiş, daha sonra ortaya çıkan siyaset teorilerinin kaynağı, itikadî ve siyasî mezheplerin ana konularından biri olarak değerlendirilmiştir. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer’in halife seçilmesi, özellikle Hâşimîlerin bu duruma itiraz etmelerine neden olmuş ve hilafetin Hz. Ali’nin hakkı olduğunu ileri sürmelerine yol açmıştır.⁸¹ Hz. Ali’nin hilafete gelmesinden sonra meydana gelen Cemel ve Sıffin savaşları, Müslümanlar arasındaki dinî ve siyasî ayrımları derinleştirmiştir. Sonuç olarak, siyasî ve buna bağlı olarak ortaya çıkan itikadî mezheplerin doğuşuna, Hz. Ali’nin hilafeti sırasında yaşanan bu ayrışmaların zemin hazırlamıştır.⁸² Bu kırımların kaynağı olarak ise ilk hilafet seçimi görülmeye başlanmıştır. Hicrî ikinci yüzyıldan itibaren bu mezhepleşme sürecinde çok sayıda Ehl-i Sünnet ve Şîî mezhebi ortaya çıkmıştır.⁸³ Hicrî birinci yüzyılda oluşmaya başlayan Şîilik, hilafetin seçime değil, “nas” ve “vesayet”e dayandığını ileri sürmüştür.⁸⁴ Hz. Ali’nin İslâm’a ilk giren kişi olması ve Hz. Peygamber’e yakınlığı, hilafetin onun hakkı olarak görülmesine neden

⁷⁷ Musda Asmara - Rahadian Kurniawan, “Polygami Practices of Khulafa al-Rasyidin: A Classical Turast Study”, *Justicia Islamica* 16 (19 Kasım 2019), 319.

⁷⁸ Nur Veli, “Haberu Zevâcî’s- Seyyide Fatıma”, 101.

⁷⁹ Mehmet Salih Arı, “Şia Kaynaklarında Hz. Fâtıma” (Cennet Kadınlarının Seyyidesi Hz. Fâtıma, Sivas: Sivas Belediyesi, 2017), 125.

⁸⁰ Muhammed Bâkır (ö.1111/1699) el-Meclisî, *Bihârü’l-Envâr* (Beyrut: Muessesetu’l-Vefâ, 1403/1983), 28/82.

⁸¹ Adem Apak, “Hz. Ali’nin İlk Dönem Siyasi Hadiselerdeki Rolü”, *Marife* 1 (2005), 122-123.

⁸² Mehmet Öztürk, “Hz. Ali Dönemi Siyasî ve Fıkhi Gelişmelerin Mezheplerin Oluşumuna Etkisi”, *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* [Amasya İlahiyat Dergisi = Amasya Theology Journal] 1 (2013), 87.

⁸³ Öztürk, “Hz. Ali Dönemi Siyasî ve Fıkhi Gelişmelerin Mezheplerin Oluşumuna Etkisi”, 88.

⁸⁴ Abdülkader Durguti, “Hilafet Tartışmalarının Siyasî Mezheplerin Oluşumuna Etkisi”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 (2016), 154.

olmuştur.⁸⁵ Hz. Ali'nin hilafetteki hakkını gasp edenlerin ilk üç halife olduğu ileri sürülmüştür. Hilafetin ilk üç halifenin hakkı olduğunu savunanların aklı ve naklî delillere aykırı davrandıkları, Şîî âlimler tarafından ayet ve hadislerle ispatlanmaya çalışılmıştır.⁸⁶ Şîa, savundukları siyasî düşünce ve iddiaları desteklemek amacıyla dinî delillere başvurma gereği duymuştur. Bu durum, aslı ve dayanağı bulunmayan birçok rivayetin kaynaklarda yer almasına zemin hazırlamıştır.⁸⁷ Bu süreçte Hz. Ali'nin karşısında üç isim yer almaktadır: Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in, Hz. Ali ve ailesine karşı birlikte hareket ettikleri izlenimi verilmiştir. Ayrıca, Hz. Fâtıma ile ilgili olaylarda bu iki isim sıkça beraber zikredilmektedir. Aynı dönemde taraflar arasında hangi halifenin daha üstün olduğu tartışmalarının, Hz. Fâtıma ile evlilik üzerinden ele alındığı görülmektedir.

İbnü'l-Cevzî'nin (ö. 597/1201) Bağdat'taki bir ilim meclisinde Hz. Ebû Bekir'in mi yoksa Hz. Ali'nin mi daha faziletli olduğu üzerine Sünnî ve Şîî'ler arasında yaşanan tartışmayla ilgili anlattığı anektod dönemin algısı üzerine fikir vermesi açısından önemlidir. Bu tartışmada İbnü'l-Cevzî "Onların en hayırlısı kızı nikahı altında olandı" demiştir. Bunun üzerine Sünnî'ler Hz. Peygamber'in Hz. Aişe ile evli olmasından dolayı Hz. Ebû Bekir'in, Şîî'ler de Hz. Fâtıma ile evli olmasından dolayı Hz. Ali'nin daha faziletli olduğunu ileri sürmüşlerdir.⁸⁸ Benzer bir rivayet İbn Asâkir tarafından nakledilmiştir. Bu rivayette İbn Ömer şöyle demiştir: "Biz, Hz. Peygamber zamanında, 'Resûlullah insanlar arasında en hayırlısıdır, sonra Ebû Bekir, sonra da Ömer gelir.' diye konuşurduk. Fakat Hz. Ali b. Ebî Tâlib'e öyle üç haslet verilmiştir ki, bunlardan sadece birinin bana ait olması, benim için kızıl develere (en değerli servete) sahip olmaktan daha kıymetli olurdu. Hz. Peygamber, kızı Fâtıma'yı onunla evlendirdi ve onların çocukları dünyaya geldi. Mescid-i Nebvî'nin bütün kapıları kapatılmasına rağmen, sadece Ali'nin kapısı açık bırakıldı. Ayrıca, Hayber Günü sancağı ona verdi."⁸⁹

Kaynaklara yansıyan bu iki rivayet, üstünlük tartışmalarında Hz. Fâtıma ile evliliğin öne çıkarıldığını ve kadınların siyasî tartışmalardaki konumlarını ortaya koyması açısından önemlidir. Hz. Fâtıma'nın evliliği sürecinde yaşananlar, Hz. Peygamber'in ailesi ile dünyevî çıkarların etkisiyle deforme olmuş bir İslâm anlayışı arasındaki çatışmanın örnek bir sahnesine; başka bir deyişle, Şîa ile Sünnîlik arasındaki dinî-siyasî çekişmenin sembolik bir vitrini hâline dönüştürülmüştür. Tartışmaların odak noktasında, bir tarafta Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer, diğer tarafta ise Hz. Peygamber'in kızı Fâtıma ve onun eşi Hz. Ali yer almaktadır. Şîa, hilafetin Hz. Ali'nin hakkı olduğunu savunurken,

⁸⁵ Durguti, "Hilafet Tartışmalarının Siyasi Mezheplerin Oluşumuna Etkisi", 168.

⁸⁶ Bayram Ayhan, "Hilafetin Nass ile Tayini Meselesi = The Matter Designation of Caliphate with Nass-Verses", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlahiyat Tetkikleri Dergisi (İLTED)* 50 (2018), 85.

⁸⁷ M. Bahâüddin Varol, *Ehli Beyt Kavramsal Boyut* (Konya: Yediveren, 2004), 101-102.

⁸⁸ Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm b. Ebî Bekr b. Hallikân el-İrbilî İbn Hallikân, *Vefiyâtu'l-A'yân ve Enbâu Ebnâi'z-Zamân*, nşr. İhsân Abbâs (Beyrut: Dâru Sâdır, ts.), 3/141.

⁸⁹ İbn 'Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, 42/122.

onun Hz. Peygamber'le olan akrabalık ilişkisini ön plana çıkarmıştır. Bu düşüncenin desteklenmesi, Hz. Fâtıma ile Hz. Ali evliliğinin ilahî bir emire dayandırılmasını sağlamıştır. Ele alınan rivayetlerde, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Ali'nin evlilik teklifinde bulunması; ilk ikisinin tekliflerinin reddedilmesi, yukarıda çizmeye çalıştığımız çerçevede şekillenmiş olma ihtimalini düşündürmektedir. Burada Hz. Ali'nin onurlandırılmasının amaçlanmış olabileceği gibi, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in konumlarının zayıflatılmasının da söz konusu olabileceği göz ardı edilmemelidir.

Sonuç / Conclusion

Hz. Fâtıma'nın evliliği etrafında şekillenen rivayetler, İslâm tarihinde hem bireysel hem de toplumsal boyutlarıyla önemli bir yere sahiptir. Rivayetlerin detaylı bir şekilde incelenmesi, bu evliliğin yalnızca kişisel bir tercih ya da toplumsal bir gelenek değil, aynı zamanda dinî ve siyasî sembollerle yüklü bir olay olarak yorumlandığını ortaya koymaktadır. Evlilik teklifleri ve bu süreçte yaşananlar Şii ve Sünnî bakış açıları arasında tarihî ve mezhepsel gerilimlerin temelini oluşturmuştur. Ele alınan rivayetler, özellikle Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in evlilik taleplerinin reddedilmesi ve Hz. Ali'nin kabul edilmesi üzerinden, siyasî üstünlük tartışmalarının şekillenmesinde etkili olduğunu göstermektedir. Hz. Fâtıma ile Hz. Ali'nin evliliğinin ilahî bir emirle gerçekleştiği vurgusu, Şii yorumlarında Hz. Ali'nin manevî ve siyasî otoritesinin bir kanıtı olarak sunulmuştur. Buna karşılık, Sünnî gelenekte ise bu evliliğin, dönemin sosyo-kültürel dinamikleri ve ailevî ilişkiler bağlamında değerlendirilmesi gerektiği savunulmuştur. Bazı rivayetlerde Hz. Ali'nin tevazu sahibi kişiliği ve maddî yetersizliği, evlilik sürecinde tereddüt yaşamasının temel sebebi olarak vurgulanırken; diğer rivayetlerde, bu evliliğin doğrudan ilahî bir emirle gerçekleştiği iddia edilmiştir. Bu farklı yaklaşımlar, rivayetlerin aktarımı sırasında siyasî ve mezhepsel bağlamın etkili olduğuna işaret etmektedir. Kaynakların sunduğu bilgiler ışığında, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in evlilik teklifleriyle ilgili rivayetler, bir yandan dönemin toplumsal yapısını ve evlilik pratiklerini yansıtırken, diğer yandan tarihsel ve siyasî süreçlerin anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır. Ancak bu rivayetlerde yer alan detayların kronolojik ve içeriksel tutarsızlıkları, aktarım süreçlerinde yorumların ve eklemelerin etkili olduğunu düşündürmektedir. Sonuç olarak, Hz. Fâtıma'nın evliliğine dair anlatılar, İslâm tarihindeki mezhepsel ayrışmaların anlaşılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu yönüyle Hz. Fâtıma'nın evliliğine dair rivayetler, yalnızca bir evlilik hikâyesi değil, İslâm toplumunun şekillenme sürecinde dinî, siyasî ve mezhebî kimliklerin inşasında belirleyici bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	<i>* Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.</i>
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Etik Bildirim	turkiyeilahiyat@gmail.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	<i>* It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.</i>
Plagiarism Checks	Yes - Turnitin
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	turkiyeilahiyat@gmail.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Kaynakça | References

Abdürrezzâk, Ebû Bekr b. Hemmâm es-San'ânî. el-Musannef. nşr. Habîburrahmân el-'Azamî. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1403/1982.

Ahmed b. Hanbel, Ebû 'Abdullâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. Fedâilu's-Sahâbe. nşr. Vasiyyullâh Muhammed 'Abbâs. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1404/1983.

Akkad, Abbas Mahmûd b. İbrâhim el-. Fatimatü'z-Zehra ve'l-Fatimiyyun. Kahire: Dârü'l-Hilâl, 1953.

Algül, Ayşe Betül - Habergetiren, Ömer Faruk. "Hz. Peygamber Dönemi Mehîr Miktarları ve Günümüzdeki Karşılıkları". Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 6/12 (30 Aralık 2019), 209-232. <https://doi.org/10.17859/pauifd.643770>

Apak, Adem. "Hz. Ali'nin İlk Dönem Siyasi Hadiselerdeki Rolü". Marife 1 (2005), 121-143.

Apak, Adem. "Hz. Fâtima'nın (RAH) Evliliği ve Aile Hayatı". Cennet Kadınlarının Seyyidesi Hz. Fâtıma, 67-74.

Arı, Mehmet Salih. "Şia Kaynaklarında Hz. Fâtıma". 117-134. Sivas: Sivas Belediyesi, 2017.

Asmara, Musda - Kurniawan, Rahadian. "Polygami Practices of Khulafa al-Rasyidin: A Classical Turast Study". Justicia Islamica 16 (19 Kasım 2019), 319-342. <https://doi.org/10.21154/justicia.v16i2.1558>

Ayhan, Bayram. "Hilafetin Nass ile Tayini Meselesi = The Matter Designation of Caliphate with Nass-Verses". Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlahiyat Tetkikleri Dergisi (İLTED) 50 (2018), 79-103.

Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Alî el-Hatîb el-. *Târîhu Bağdâd*. nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. I-XVI Cilt. Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1422/2002.

Belâzürî, Ebû'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd (ö. 279/892-93) el-. *Ensâbü'l-eşraf*. çev. Mehmet Akbaş Musa K. Yılmaz. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 1. Basım, 2020.

Buhârî, Ebû 'Abdullâh Muhammed b. İsmâ'îl el-. *el-Câmi'ü'l-Müsnedü's-Sahihü'l-Muhtasar*. nşr. Muhammed Zuheyr en-Nâsır. Beyrut: Dâru Tavki'n-Necât, 1422/2001.

Demir, Mahmut. *Fezâilu's-Sahâbe rivayetleri bağlamında Şîh-Sünnî ihtilafının Sünnî hadis rivayetine yansımaları*. Yayınlanmamış: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010.

Dûlâbî, Ebû Bişr Muhammed b. Ahmed er-Râzî (ö.310/923) ed-. *ez-Zürriyyetü't-tâhire*. nşr. Muhammed Cevâd. Kum: Müessesetü'n-Neşri'l-İslâmî, 1407/1986.

Durguti, Abdylkader. "Hilafet Tartışmalarının Siyasi Mezheplerin Oluşumuna Etkisi". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 (2016), 149-176.

Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî. *el-Musannef*. nşr. Heyet. Kahire: Dâru't-Te'sîl, 1435/2015.

Eş'arî, Ebû'l-Hasen Alî b. İsmâ'îl el-. *Makâlâtu'l-İslâmiyyîn ve İhtilâfu'l-Musallîn*. nşr.

N'aîm Zarzûr. el-Mektebetu'l-Asriyye, 1426/2005.

Hatiboğlu, Mehmed Said. *Siyasi-İctimai Hadiselerle Hadis Münasebetleri*. Ankara: Otto, 2016.

Hattâbî, Ebû Suleymân Hamd b. Muhammed b. İbrâhîm b. el-Hattâb el-Bustî el-
Ğarîbu'l-Hadîs. Dimeşk, ts.

Heysemî, Ebû'l-Hasan Nûruddîn 'Alî b. Ebî Bekr b. Suleymân el-. *Mecma'u'z-Zevâid ve Menba'u'l-Fevâid*. nşr. Husâmeddîn el-Kudsî. Kahire: Mektebetu'l-Kudsî, 1414/1994.

İbn Hallikân, Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm b. Ebî Bekr b. Hallikân el-İrbilî. *Vefiyâtu'l-A'yân ve Enbâu Ebnâi'z-Zamân*. nşr. İhsân Abbâs. Beyrut: Dâru Sâdır, ts.

İbn Hamdûn, Ebû'l-Meâlî Muhammed b. el-Hasan b. Muhammed b. Alî Bahâû'd-Dîn el-Bağdâdî. *et-Tezkiretu'l-Hamdûniyye*. Beyrut: Dâru Sâdır, ts.

İbn Hişâm, Ebû Muhammed 'Abdûlmelik b. Hişâm el-Himyerî. *es-Sîretu'n-Nebeviyye*. nşr. Mustafâ es-Sakkâ vd. Mısır: Mektebetu Mustafâ el-Bâbî'l-Halebî, 1375/1955.

İbn İshâk, Ebû Abdullah Muhammed b. İshâk b. Yesâr el-Muttalibî. *Kitâbu's-Siyer ve'l-Meğâzî*. nşr. Süheyl Zekkâr. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1398/1978.

İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ' İsmâîl b. 'Omer b. Kesîr ed-Dimeşkî. *el-Bidâye ve'n-Nihâye*. nşr. 'Abdullâh b. 'Abdî'l-Muhsin et-Turkî. Kahire: Dâru Hicr, 1418/1997.

İbn Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Menî'. *Kitâbü't-Tabakâti'l-kebir*. nşr. 'Alî Muhammed 'Omer. Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 1421/2001.

İbn Şâhîn, Ebû Hafs 'Omer b. Ahmed el-Bağdâdî. *Kitâbu'l-Latîf li-Şerhi Mezâhibi Ehli's-Sunne*. nşr. 'Abdullâh b. Muhammed el-Busayrî. Medine: Mektebetu'l-Ğurebâ'î'l-Eseriyye, 1416/1995.

İbn 'Asâkir, Ebû'l-Kâsım 'Alî b. el-Hasen. *Târîhu Dimeşk*. nşr. 'Omer b. Ğarâme el-'Amravî. b.y.: Dâru'l-Fikr, 1415/1995.

İbnü'l-Cevzî, Ebû'l-Ferec 'Abdurrahmân b. 'Alî. *el-Mevdû'ât*. nşr. Nureddin Şükrü Boyacılar. Riyad: Edvâ'u's-Selef, 1997.

İbnü'l-Esîr, İzzuddîn Ebû'l-Hasan Ali b. Ebî'l-Kerem Muhammed. *Üsdü'l-Gâbe fi Ma'rifeti's-Sahâbe*. nşr. Ali Muhammed Muavvaz, Adil Ahmed Abdülmevcud. Beyrut: Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1. Basım, 1417/1996.

İbnü'l-Meğâzilî, Ebû'l-Hasan Alî b. Muhammed b. Muhammed b. et-Tayyib el-Vâstî. *Menâkibü Alî*. San'a: Dârü'l Âşâr, 1424/2003.

İshâk b. Râheveyh, Ebû Ya'kûb İshâk b. İbrâhîm el-Mervezî. *Müsnedü İshâk b. Râheveyh*. nşr. Heyet. Kahire: Dâru't-Te'sîl, 1437/2016.

Kandemir, M. Yaşar. "Ebû Hüreyre". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/160-167. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.

Kaya, İsmail - Yrd. Doç. Dr. İsmail Altun. *H. Ömer ve ailesi*. Yayınlanmamış: Atatürk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.

Makrîzî, Ebû'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Alî b. Abdilkadir. *İmtâu'l-esmâ' bimâ li'n-nebî mine'l-ahvâl ve'l-emvâl ve'l-hafede ve'l-meta'*. nşr. Muhammed Abdülhamid en-

Nemisi. Beyrut: Dârü'l-kitabî'l-ilmiyye, 1999.

Medisî, Muhammed Bâkır (ö.1111/1699) el-. *Bihâru'l-Envâr*. I-CX Cilt. Beyrut: Muessesetu'l-Vefâ, 1403/1983.

Münâvî, Zeynüddîn Muhammed Abdürraûf b. Tâcil'ârifîn b. Nûriddîn Alî (ö. 1031/1622) el-. *İthâfü's-Sâ'il Bimâ li-Fâtimate Mine'l-Menâkıb: Seyyidetü Nisâ'i Ehli'l-Cenne Fâtimetü'z-Zehrâ*. çev. nşr. Abdüllatîf Âşûr. Kahire: Mektebetü'l-Kur'ân, t.y.

Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şu'ayb el-Hurâsânî en-. *es-Sünenü's-Suğrâ*. nşr. Heyet. Kahire: Dâru't-Te'sîl, 1433/2012.

Nur Veli, Abdülaziz Muhammed. "Haberu Zevâci's- Seyyide Fatıma". *Journal of Saudi Historical Society* 4/8 (2003).

Ömerî, Ekrem Ziyâ. *es-Siretü'n-nebeviyyeti's-sahiha*. Medine: Mektebetü'l-Ulum ve'l-Hikem, 6. Basım, 1994.

Öztürk, Mehmet. "Hz. Ali Dönemi Siyasi ve Fıkhi Gelişmelerin Mezheplerin Oluşumuna Etkisi". *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [Amasya İlahiyat Dergisi = Amasya Theology Journal]* 1 (2013), 83-103.

Safa, Mustafa. "Hicret Sonrası Medine'de Sosyal ve Dini Hayat". *Toplum Bilimleri (Dergi)* IX/17 (2015), 355-398.

Şenyayla, Gencal. "Hz. Ali'nin, Ebû Cehil'in Kızı İle Evlenme Teşebbüsü Hakkındaki Rivayetlerin Değerlendirilmesi". *İSTEM* 37 (30 Haziran 2021), 103-124.
<https://doi.org/10.31591/istem.957847>

Taberânî, Ebû'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed eş-Şâmî et-. *el-Mu'cemu'l-Kebîr*. nşr. "Hamdî b. 'Abdulmecid es-Selefi". Beyrut: Dâru İhyâ'i't-Turâşî'l-'Arabî, 1983.

Temir, Hakan. "Hz. Ebû Bekir'in Evlilikleri ve Çocukları". *Hazreti Ebu Bekir*, 33-56.

Varol, M. Bahaüddin. *Ehli Beyt Kavramsal Boyut*. Konya: Yediveren, 2004.

Yemani, Muhammed Abduh. *İnneha Fatıma ez-Zehra*. Beyrut: el-Menar, 1416/1996.

Yeniçeri, Celal. "Hz. Peygamber Ailesinin Gelirleri, Geçimi ve Bıraktığı Miras". *Hz. Peygamber ve Aile Hayatı (İlmî Toplantı)*, 343-402.

Zehebî, Şemsüddîn Ebû 'Abdullâh Muhammed b. Ahmed b. 'Osmân b. Kâymâz ez-. *el-Uluuv li'l-'Aliyyi'l-Ğaffâr fî İdâhi Sahîhi'l-Ahbâr ve Sakîmihâ*. nşr. Ebû Muhammed Eşref b. 'Abdilmaksûd. Riyad: Mektebetu Edvâ'i's-Selef, 1416/1995.

Zürkânî, Ebû 'Abdullâh Muhammed b. 'Abdubâkî b. Yûsuf el-Mâlikî ez-. *Şerhü'z-Zürkânî 'alâ'l-Mevâhibi'l-Ledunniye bi'l-Menhi'l-Muhammediyye*. b.y.: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1417/1996.

'Aliyyul-Kârî, Ebû'l-Hasen Nûruddîn 'Alî el-Mollâ. *Mirkâtu'l-Mefâtîh Şerhu Mişkâtî'l-Mesâbih*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1422/2002.

'Ukaylî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Amr el-Mekkî el-. *ed-Du'afâu'l-Kebîr*. nşr. Mâzin es-Sersâvî. Mısır: Dâru İbn Abbas, 2008.